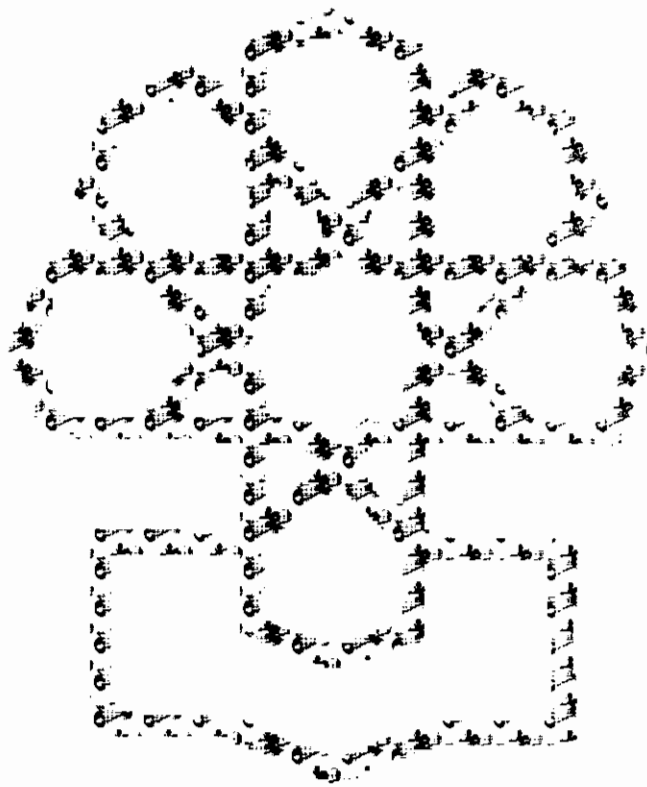

بررسی مسائل صنایع روستایی (تبدیلی - کوچک)

معاونت پژوهشی
اردیبهشت ۱۳۷۸

کار: گروه صنعت و معدن
مسئول گروه: آقای مهندس نصیری

مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی
کتابخانه و واحد اسناد و اطلاع‌رسانی
شماره: ۱۱۹۶۷
تاریخ: ۷۸/۹/۲۵

کد گزارش: ۱۲۰۴۳۰۰

بسمه تعالی

بررسی مسائل صنایع روستایی (تبدیلی - کوچک)

کد گزارش: ۱۲۰۴۳۰۰

فهرست مطالب

نکات برجسته	۲
مقدمه	۴
هدف	۴
قوانین و مقررات و وظیفه مندی	۵
تاریخچه صنایع روستایی - تعاریف - اصطلاحات	۱۰
تاریخچه صنایع روستایی قبل از انقلاب اسلامی	۱۰
تاریخچه صنایع روستایی پس از تشکیل در وزارت جهادسازندگی	۱۱
تعریف روستا	۱۱
تعریف صنایع روستایی	۱۲
ترسیم وضع موجود صنایع روستایی (تقریباً در طی یک دهه)	۱۷
ترسیم وضع مطلوب	۲۹
بحث و نتیجه گیری، پیشنهادها و راه کارها	۳۰

* ایجاد و توسعه صنایع روستایی فی الواقع خود هم هدف است و هم روش کار، در حقیقت صنایع روستایی بستر ساز تولید اشتغال در بخش غیرزراعی بوده و با ایجاد برخی تعادلات منطقه‌ای (درآمد، اشتغال،...) نقش خود را ایفا می‌نماید. که این امر درخصوص تثبیت، تقویت و توسعه جوامع روستایی حائز اهمیت فراوان است، چرا که با ایجاد اشتغال مناسب و متناسب عامل کاهنده و منع کننده‌ای برای مهاجرت از روستاها به شهرها خواهد بود. یعنی همان «تثبیت جوامع روستایی».

* اما این خود لازم است ولی کافی نیست، چرا که برای کافی بودن، باید تقویت و توسعه مکمل آن باشند، مع ذلک با بررسی‌های به عمل آمده در این خصوص می‌توان اذعان داشت که تا به حال راه کارهای توسعه صنعتی در ایران در قالب برنامه‌های عمرانی طوری طراحی گردیده‌اند که متأسفانه سهم و جایگاهی برای صنایع روستایی در نظر گرفته نشده است.

* توضیح آن که این قبیل صنایع با استناد به آمار و ارقام مندرج در متن اصلی گزارش با سرمایه اندک، تکنولوژی ماده و متکی به نیروی کار غیرماهر (روستاییان) دارای انعطاف پذیری بسیار بالایی بوده که البته به خاطر همین امتیازات تقریباً در طی یک دهه اخیر مورد توجه بیشتری قرار داشته و سطح تکنولوژی ارتقا یافته و تنوع گروه‌های صنعتی در قالب صنایع غذایی، صنایع کانی غیرفلزی، صنایع فلزی، صنایع شیمیایی و سلولزی و صنایع نساجی رخنمود و فعالیت بیشتری داشته‌اند.

* برای به اثبات رسانیدن اصل تثبیت، تقویت و توسعه باید در ابتدا موانع موجود را از قبیل نبود یا کمبود سرمایه، عقب ماندگی تکنولوژیکی و عدم تناسبات و... را از سر راه برداشته و در مرحله بعدی راه کارهایی متناسب با مشکلات، نیازها و شرایط خاص منطقه‌ای را به صورت فرابخشی اتخاذ و مدنظر قرار داد که در ذیل اشاراتی می‌شود:

- تخصیص بودجه و اعتبارات مشخص برای دستگاه‌های متولی؛

- ایجاد فضای مناسب برای بینش و تفکر توسعه پایدار؛

- ارائه الگوی استعداد سنجی مناطق روستایی هم به لحاظ نوع نیاز روستاها و هم متناسب بودن با شرایط ویژه جامعه روستایی؛

- عنایت به بحث زیربنایی اولویت بندی صنایع روستایی که در این راستا اولویت بیشتر به صنایع تبدیلی - کوچک به لحاظ ماهیتی داده می‌شود؛

- اعلام قطعی و صریح دستگاه متولی جامعه روستایی و تعیین شرح وظایف و حدود و ثغور اختیارات قانونی آن؛

- شفاف کردن سهم بخش‌های خصوصی در صنایع روستایی؛

- سازماندهی تولید و بازاریابی؛

- دولت خود را مکلف نماید تا حدودی گرایش های خود را به سمت صنایع کوچک - تبدیلی سوق دهد.

* خلاصه وضع موجود صنایع روستایی (تبدیلی - کوچک)

۱- به طور کلی ارزش تولیدات صنایع روستایی از ۴۸۷ میلیارد ریال در سال ۱۳۷۲ به ۲۴۳۱ میلیارد ریال در سال ۱۳۷۶ افزایش داشته است.

۲- کل واحدهای به تولید رسیده صنایع روستایی از ۱۶۴ واحد در سال ۱۳۶۸ به تعداد ۳۳۱۰ واحد در سال ۱۳۷۶ رسیده است.

۳- به طور کلی، سرجمع پیش بینی اشتغال در برنامه اول و سه سال اول برنامه دوم توسعه (از ابتدای سال ۱۳۶۸ لغایت پایان سال ۱۳۷۶) معادل ۱۵۷۱۲۵ نفر بوده که ایجاد اشتغالی معادل ۳۷۵۰۳ نفر تحقق یافته است. (یعنی کمتر از $\frac{1}{4}$ یا ۲۳/۸۶ درصد میزان پیش بینی شده).

۴- پیش بینی سرمایه گذاری طی برنامه اول و سه سال اول برنامه دوم به طور سرجمع معادل ۴۳۲۲۷۲۶ میلیون ریال بوده که از این مقدار معادل ۶۱۴۸۵۹ میلیون ریال تخصیص داده شده و تحقق یافته است (یعنی معادل ۱۴/۲۲ درصد میزان پیش بینی شده).

۵- در طی یک دوره سه ساله (۱۳۷۴-۱۳۷۶) متوسط سالانه واردات معادل ۱۵/۷۴۵ میلیون دلار و متوسط سالانه صادرات ۵۰/۲۶ میلیون دلار برآورد گردیده و بر این اساس نسبت متوسط سالانه صادرات به واردات طی این دوره ۳/۱۹ بود.

۶- ۷۹/۵ درصد شاغلان بنگاه های تولید صنایع روستایی از مناطق روستایی و ۲۰/۵ درصد بقیه که عمدتاً نیروهای متخصص می باشند از مناطق شهری جذب شده اند.

۷- ۷۶/۵ درصد کارگاه های تولیدی صنایع روستایی در روستاهای عادی، ۱۸ درصد در روستاهایی که مراکز دهستان ها هستند و ۵/۵ درصد بقیه در روستاهایی که طی ۱۰ سال گذشته به شهر تبدیل شده اند مستقر هستند.

۸- نسبت سرمایه گذاری در بخش صنایع روستایی به بخش صنعت در طی سال های (۱۳۶۸-۱۳۷۳) رقمی معادل ۴/۹۵ درصد بود.

۹- نسبت سرمایه گذاری در بخش صنایع روستایی به میزان سرمایه گذاری کل کشور در طی سال های (۱۳۶۸-۱۳۷۳) رقمی معادل ۰/۶۵ درصد بود.

۱۰- ۹۴ درصد واحدهای در حال تولید صنایع روستایی دارای اشتغالی پایین تر از ۶ نفر و تنها ۰/۱۶ درصد دارای اشتغال بالای ۵۰ نفر می باشند.

۱۱- نسبت اشتغال ایجاد شده در بخش صنایع روستایی به بخش صنعت از ۴ درصد در سال ۱۳۶۸ به رقمی معادل ۱۹/۱ درصد در سال ۱۳۷۶ افزایش داشته است.

۱۲- نسبت بین ارزش تولیدات صنایع روستایی به ارزش تولیدات بخش صنعت در سال ۱۳۷۳ رقمی معادل ۲/۶ درصد به رقمی معادل ۴/۳۶ درصد در سال ۱۳۷۶ افزایش داشته است.

با توجه به این مهم که بسیاری از کشورهای در حال توسعه یا حتی توسعه یافته درگیر مسائل جدی اقتصادی و اجتماعی بوده‌اند یا می‌باشند (که کشور ایران نیز از این وضعیت مستثنی نمی‌باشد) واجب است علل آن شناخته شود تا بتوان برای مرتفع نمودن این نقیصه راه کارهایی اساسی، متناسب با شرایط خاص آن کشور پیشرو گذاشت.

موضوع مورد بحث و بررسی حاضر شاید تجلی یکی از علل مطروحه باشد چرا که: جمعیت به صورت یک منحنی فزاینده همچنان سیر صعودی داشته و خواهد داشت - از طرفی زمین و کاربری‌های آن محدود بوده و روز به روز از توان تولیدی گذشته آن کاسته می‌شود (به علت فرسایش خاک - عدم تناسب صحیح بهره‌وری از اراضی، عدم شیوه مناسب جهت افزایش تولید و بسیاری موارد دیگر).

همین طور آمار و ارقام نمایانگر آن است که تقاضا برای کار در شهرها روند صعودی داشته، یعنی روند مهاجرت از روستاها به شهرها در حال افزایش می‌باشد. که علت این امر با توجه به موارد مطروحه فوق کاهش سهم اشتغال‌زایی بخش کشاورزی در روستا و نیز کاهش درآمد و ایجاد بحران‌های اقتصادی و اجتماعی (بیکاری) می‌باشد. در نتیجه باید چاره‌ای اندیشید تا بتوان معضل اقتصادی و بیکاری را مرتفع نمود.

لذا با توجه به کلیه جوانب امر که حاصل تجربیات، مطالعات و تحقیقات گوناگون داخلی و خارجی می‌باشد می‌توان اذعان نمود که صنایع روستایی تبدیلی - کوچک به عنوان یکی از بهترین راه کارها می‌تواند برای حل مشکلات مطرح شود، به شرط آن که دولت با افزایش حمایت‌های مستقیم در تمام زمینه‌های مرتبط و لازم با آن و نیز کاهش آثار منفی سیاست‌های کلان، علاوه بر حفظ صنایع موجود، صنایع جدیدی را نیز ایجاد و گسترش دهد.

هدف

بحث صنایع روستایی تبدیلی - کوچک فی الواقع خود هم هدف است و هم روش کار. به طوری که هدف آن ممکن است بسیار گسترده (گسترش و توسعه در سطح کلان) یا بسیار محدود (در سطح خردتر، منطقه یا ناحیه) باشد.

در گزارش حاضر علاوه بر بررسی وضعیت گذشته و حال صنایع روستایی، با در نظر گرفتن کلیه جوانب امر تصویری از آینده همراه با راه کارهای مناسب و منطقی در خصوص تثبیت، تقویت و توسعه جامعه روستایی ارائه شده، تا حتی الامکان دولت را در برخی زمینه‌ها (سیاست‌گذاری در خصوص صنایع روستایی) یاری دهد که توسط چه راه کارهایی می‌تواند سیر آتی را مطلوب‌تر و در عین حال منطقی‌تر همراه با تقلیل مشکلات طی نماید.

در ابتدا به توضیح و تعیین شرح وظایف و زارتین ذی صلاح در راستای اهداف مشخص شده درخصوص بحث صنایع روستایی پرداخته - در مراحل دیگر کار به صورت بند به بند در گزارش حاضر آورده شده است - تا بتوان در نهایت نتیجه معقول و مقبول نظری را از آنها حاصل نماییم.

مواردی که به عنوان اهداف خرد و کلان در چارچوب قانون پنج ساله دوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی نظام جمهوری اسلامی ایران صراحتاً گنجانده شده و با موضوع و مفاد ایجاد تشکیل و شروع فعالیت‌های واحد صنایع روستایی سنخیت داشته‌اند را از کتابچه مربوطه استخراج تا چراغ راه و درآمدی برای قضاوت، بازبینی و بازنگری فعالیت‌های صنایع روستایی باشد، در ذیل به صورت مرتب با ذکر فصل، عنوان و ردیف حول محوریت موضوع مورد بحث عناوین منطبق آورده شده است.

قانون برنامه پنج ساله دوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۷۳/۹/۲۰ مجلس شورای اسلامی^۱

فصل اول: هدف‌های کلان کیفی

- ۶- رشد و توسعه پایدار اقتصادی با محوریت بخش کشاورزی؛
- ۹- تلاش در جهت کاهش وابستگی اقتصاد کشور به درآمدهای حاصل از فروش نفت و توسعه بیش از پیش صادرات غیرنفتی؛
- ۱۵- ایجاد تعادل در بخش‌های اقتصادی (دولتی، خصوصی و تعاونی).

خط مشی‌های اساسی در خصوص هر یک از موارد مطروحه فوق

- ۶-۱- تأکید هر چه بیشتر بر نقاط قوت درونی اقتصاد کشور و ایجاد مکانیزم‌های مناسب جهت تقویت بنیه‌های داخلی آن به جای اتکا به رشد القایی حاصل از درآمد نفت.
- ۶-۳- تأکید بر تکمیل طرح‌های نیمه تمام تولیدی، صنعتی و هدایت منابع عمومی به سمت طرح‌های زود بازده و کوچک منطقه‌ای.
- ۶-۴- تلاش در جهت برنامه‌ریزی و ایجاد تعادل و توازن منطقه‌ای با توجه به مزیت‌های نسبی هر منطقه و تجهیز کانون‌های توسعه‌ای از طریق گسترش ظرفیت‌های زیربنایی و تولیدی با توجه به قابلیت‌ها و شرایط هر منطقه.
- ۶-۸- عنایت ویژه به صنایع تبدیلی و وابسته به بخش کشاورزی.
- ۶-۱۱- اولویت در تأمین اعتبارات عمرانی فصول آب و کشاورزی و منابع طبیعی و افزایش سهم تسهیلات بانکی ارزان و سهل الوصول و ایجاد تقویت مؤسسات مالی و اعتباری غیردولتی در بخش کشاورزی با عنایت ویژه به صنایع تبدیلی و بسته‌بندی محصولات کشاورزی و تمرکز تدریجی فعالیت‌های دولت در بخش کشاورزی در تحقیقات و ترویج و آموزش؛ واگذاری امور تولیدی و توزیعی و حتی الامکان سایر امور به مردم و تأکید بر افزایش تولید در واحد سطح و بالا بردن راندمان آبیاری.

۱. شماره‌های مندرج در گزارش منطبق با شماره‌های هر یک از مواد در قانون برنامه پنج ساله دوم می‌باشد.

- ۹-۴- حمایت از سرمایه گذاری در جهت افزایش ارزش افزوده صنایع تبدیلی کشاورزی و معدنی و صنعتی و حمایت از صادرکنندگان با فراهم نمودن تسهیلات و ارائه خدمات و اطلاعات مورد نیاز.
- ۹-۱۷- استفاده بیشتر از ظرفیت های تولیدی (کشاورزی و صنعتی)؛
- ۱۵-۵- تلاش در جهت افزایش سهم بخش های خصوصی و تعاونی از تولید ناخالص داخلی.

سیاست های کلی

۶- اشتغال و نیروی انسانی

- ۶-۳- توسعه و حمایت از صنایع کوچک، صنایع تبدیلی، صنایع و مشاغل خانگی، خدمات فنی و توسعه و احیای صنایع دستی با الویت مناطق روستایی.
- ۶-۴- تأمین مشاغل مولد برای نیروی کار مازاد عشایر در مناطق روستایی و ایجاد زمینه های مناسب جهت استقرار فعالیت های غیرکشاورزی در محیط روستایی به منظور افزایش درآمد سرانه روستاییان و ایجاد فرصت های شغلی برای آنها.

۷- سیاست های پرستلی بخش دولتی

- ۷-۱۳- اتخاذ سیاست های مناسب برای ایجاد واحدهای تولیدی و اشتغالزا در مناطقی که دارای نرخ بیکاری بالایی هستند.

تبصره ها

تبصره ۸۰: دولت موظف است:

- ۱- جهت ایجاد و توسعه حمایت از صنایع تبدیلی و روستایی و دستی، بافندگان فرش دستباف (ایجاد ۲۰۰ هزار فرصت شغلی جدید در این زمینه ها) ضمن تأمین اعتبارات عمرانی تسهیلات بانکی لازم را با بازپرداخت بلندمدت و سرمایه در گردش مورد نیاز، پرداخت حداقل ۷۰ درصد سود و کارمزد تسهیلات اعطایی را تضمین و از محل بودجه سالانه پرداخت نماید.

خط مشی های اساسی برنامه دوم توسعه درخصوص صنایع روستایی^۱

الف: خط مشی های بخش صنعت

- بند ۱۰- ایجاد زمینه هایی که علاوه بر شرکت شهرک های صنعتی، اشخاص حقیقی یا حقوقی غیردولتی نیز بتوانند نسبت به احداث شهرک صنعتی اقدام نمایند و حمایت از ایجاد شهرک ها و نواحی صنعتی در روستاها توسط اشخاص حقیقی و حقوقی، محل شرکت ها و نواحی صنعتی ابعاد آن و سایر مقررات مربوط توسط دولت تعیین می شود.

ب: خط مشی های توسعه روستا

تأکید بر توسعه صنعت در فضاها و مراکز روستایی از طریق

- ۱- ایجاد نواحی صنعتی؛
- ۲- استقرار کارگاه های صنایع روستایی به ویژه صنایع تبدیلی وابسته به کشاورزی و منابع طبیعی؛

۱. آشنایی با فعالیت های صنایع روستایی (تبدیلی - کوچک)، وزارت جهادسازندگی

۳- اعطای تسهیلات اعتباری، فعالیت مالیاتی و زیربنها.

خط مشی های اساسی برنامه دوم در بخش های اشتغال و تأمین اجتماعی^۱

۱- توسعه و حمایت از صنایع کوچک و مشاغل خانگی و خدمات فنی و توسعه و احیای صنایع دستی با اولویت مناطق روستایی:

۲- تأمین اشتغال مولد برای نیروی کار مازاد عشایر در مناطق روستایی و ایجاد زمینه های مناسب جهت استقرار فعالیت های غیرکشاورزی در محیط روستایی به منظور افزایش درآمد سرانه روستاییان و ایجاد فرصت ها برای آنها.

نکته بسیار مهم دیگر این که در بحث قانونی قضیه مصوب مجلس شورای اسلامی در فصل اول بند ۷ مورد ۶ صراحتاً به «بهینه سازی نظام تصمیم گیری، سیاست گذاری با هدف کارایی لازم و عدم تداخل در وظایف و فعالیت های موازی» تأکید گردیده است.

چیزی که از مفاد این قانون می توان مستفاد شد این است که در بحث حاضر صنایع روستایی (تبدیلی - کوچک) وزارت جهاد سازندگی و وزارت صنایع آیا تداخل وظایف یا تفکیک وظایف تعریف گشته است یا خیر؟

جواب: که بررسی و پیگیری این مطلب در واقع جزو متدولوژی حاضر می باشد، مع ذلک برای نائل شدن به این مهم لازم دانسته شد که شرح وظایف و اهداف وزارتین فوق را مورد تفحص و بررسی بیشتری قرار دهیم.

آیین نامه هماهنگی و تفکیک وظایف وزارتخانه های صنایع و جهاد سازندگی (مصوب ۱۳۶۴/۶/۲۷ هیئت وزیران)

ماده ۱- منظور از صنایع روستایی در این آیین نامه، صنایع تبدیلی اولیه کشاورزی و صنایع کوچک می باشد که در روستاها ایجاد می گردد.

تبصره ۱- تشخیص انواع صنایع کوچک به عهده وزارت صنایع و تشخیص صنایع تبدیلی اولیه کشاورزی با توافق وزارتین جهاد سازندگی و صنایع می باشد.

تبصره ۲- وزارت صنایع موظف است حداکثر ظرف مدت یک ماه به نظر خواهی های جهاد پیرامون تشخیص صنایع مذکور پاسخ لازم را بدهد.

ماده ۲- اصول و ضوابط حاکم بر ایجاد و توسعه صنایع روستایی با تصویب شورای عالی صنایع تعیین می گردد.^۲

۱- پیشین

قانون تشکیل شورای عالی صنایع
(مصوب ۱۳۶۱/۱۰/۲۷ مجلس شورای اسلامی)

ماده ۱- به منظور یحده و حفظ هماهنگی بین دستگاه های مسئول صنایع کشور و بهره برداری شایسته از کلبه ظرفیت های صنعتی و معدنی و نیروی انسانی مربوط و برنامه ریزی توسعه صنعتی کشور، شورای عالی صنایع تشکیل می گردد.

ماده ۲- وظایف و اختیارات:

۱- تدوین خط مشی و سیاست کلی بخش صنعت و معدن و تعیین اولویت ها و ارائه آن جهت تصویب به مجلس شورای اسلامی، با رعایت اصل ۷۴ قانون اساسی

۲- تهیه برنامه های کوتاه مدت، میان مدت و دراز مدت صنعتی و معدنی بر اساس خط مشی مصوب مجلس شورای اسلامی و نظارت بر اجرای برنامه.

۳- ایجاد مرکز یا مراکز اطلاعاتی و تحقیقاتی از طریق دستگاه های اجرایی ذی ربط به منظور جمع آوری و تجزیه و تحلیل آمار مربوط به نیروی انسانی، سرمایه گذاری، ماشین آلات، مواد اولیه، ظرفیت های صنعتی، ذخایر معدنی تولیدات معدنی و صنعتی و موارد مشابه

۴- تدوین طرح مالکیت صنعتی و ارائه آن جهت تصویب به مجلس شورای اسلامی با رعایت اصل ۷۴ قانون اساسی.

ماده ۳- وزارت صنایع اختیارات و مسئولیت‌های سیاست‌گذاری، هماهنگی و برنامه‌ریزی کلی صنایع روستایی را به عهده خواهد داشت.

ماده ۴- از تاریخ ابلاغ این آیین‌نامه اتخاذ تدابیر لازم و نظارت بر ایجاد و توسعه صنایع روستایی و همچنین انجام کلیه اقدامات و ارائه خدمات به متقاضیان و صاحبان صنایع روستایی به عهده جهادسازندگی می‌باشد. تبصره - کلیه صنایع روستایی ایجاد شده قبل از تصویب این آیین‌نامه، نیز مشمول مفاد این ماده می‌باشد.

ماده ۵- در بررسی و تعیین ظرفیت‌های تولیدی مورد نیاز کشور «احداث یا توسعه، سالانه یا هر دوره برنامه‌ریزی» سهم ظرفیت‌های تولیدی رشته‌های مختلف صنایع روستایی با پیشنهاد جهاد و تأیید وزارت صنایع تعیین می‌گردد.

تبصره - وزارت صنایع ملزم می‌باشد که در زمینه آن بخش از صنایع که بر مبنای فوق با نظارت جهادسازندگی در روستاها ایجاد می‌شود از توسعه و گسترش تولیدات مشابه آن در صنایع شهری که به تولید روستایی آن صنعت لطمه وارد آورد جلوگیری نماید.

ماده ۶- صدور موافقت اصولی، پروانه تأسیس، پروانه بهره‌برداری، اجازه توسعه و گسترش واحدهای تولیدی ایجاد شده و نیز صدور هرگونه مجوز قانونی دیگر در حد ظرفیت‌های تعیین شده جهت متقاضیان صنایع روستایی به عهده جهادسازندگی می‌باشد.

تبصره - جهادسازندگی موظف است هر شش ماه یک بار گزارش کلیه پروانه‌های صادره را به اطلاع وزارت صنایع برساند.

ماده ۷- وظایف روستایی سازمان صنایع دستی موضوع تصویب نامه شماره ۸۶۷۹۰ مورخ ۱۳۶۰/۱۱/۲۲ حذف و به جهادسازندگی واگذار می‌گردد.

نخست‌وزیر - میرحسین موسوی

۵- رسیدگی و اخذ تصمیم در مورد سیاست‌های اعتباری و ارزی مربوط به بخش صنعت و معدن در چارچوب تعهدات و سیاست‌های عمومی دولت. تبصره - شورای عالی صنایع موظف است خط مشی و سیاست کلی نظام صنعتی و معدنی کشور را ظرف مدت ۶ ماه از تاریخ تصویب این قانون تنظیم و جهت تصویب با رعایت اصل ۷۴ قانون اساسی به مجلس شورای اسلامی تقدیم نماید.

ماده ۳- اعضای تشکیل دهنده شورای عالی صنایع به شرح زیر است:

۱- وزیر صنایع

۲- وزیر صنایع سنگین

۳- وزیر معادن و فلزات

۴- وزیر نفت

۵- وزیر مشاور و رئیس سازمان برنامه و بودجه

۶- وزیر دفاع ملی

۷- وزیر سپاه پاسداران انقلاب اسلامی.

تبصره ۱- سازمان برنامه و بودجه وظیفه دبیرخانه شورای مذکور را به عهده خواهد داشت

تبصره ۲- در اولین جلسه شورای عالی صنایع، رئیس شورا برای مدت یک سال با رأی اکثریت اعضای شورا انتخاب خواهد شد

تبصره ۳- رئیس شورا پاسخ‌گو اقدامات شورا در برابر مجلس شورای اسلامی خواهد بود.

تبصره ۴- آیین‌نامه مربوط به حدود و وظایف و اختیارات شورای عالی صنایع و کیفیت روابط آن با ارگان‌های صنعتی و معدنی کشور و شورای اقتصاد و هیئت وزیران ظرف مدت دو ماه از تاریخ تصویب این قانون از طرف شورا تهیه و به تصویب هیئت وزیران خواهد رسید

تبصره ۵- شورا موظف است حداقل هر ۱۵ روز یکبار تشکیل جلسه دهد

ماده ۴- تصمیمات شورای عالی صنایع در محدوده وظایف و اختیارات مذکور در این قانون برای کلیه دستگاه‌ها لازم الاجراست.

ماده ۵- هزینه‌های شورا در قالب اعتبارات مصوب دستگاه‌های اجرایی ذی ربط در بودجه کل کشور انجام خواهد گرفت و هیچ گونه اعتبار اضافی از بابت تشکیل شورای عالی صنایع منظور نخواهد شد

قانون فوق مشتمل بر پنج ماده و شش تبصره در جلسه یکشنبه نهم بهمن ماه ۱۳۶۱ مجلس شورای اسلامی تصویب و در تاریخ ۱۳۶۱/۱۱/۴ به تأیید شورای نگهبان رسیده است.

رئیس مجلس شورای اسلامی - اکبر هاشمی

قانون راجع به تأسیس شرکت شهرک‌های صنعتی ایران (مصوب ۱۳۶۲/۱۲/۷ مجلس شورای اسلامی)
ماده واحده- به منظور ایجاد هماهنگی و استفاده مطلوب از امکانات شهرک‌های صنعتی و ایجاد هر چه
بیشتر امکانات زیربنایی و ارائه خدمات ضروری برای متقاضیان، ایجاد واحدهای صنعتی از تاریخ تصویب
این قانون، شرکت شهرک‌های صنعتی ایران تأسیس می‌گردد.

۱- مجمع عمومی شرکت یاد شده عبارت است از وزیر صنایع (رئیس مجمع)، وزیر امور اقتصادی و
دارایی، رئیس سازمان برنامه و بودجه، وزیر صنایع سنگین، وزیر نیرو، وزیر مسکن و شهرسازی، وزیر
کشاورزی، وزیر صنایع در مقابل مجلس شورای اسلامی مسئول امور مربوط به شرکت شهرک‌های
صنعتی ایران می‌باشد.

۲- شرکت شهرک‌های صنعتی ایران می‌تواند شرکت‌های شهرک صنعتی در نقاط مختلف ایران تأسیس
نماید که هر یک دارای شخصیت حقوقی مستقل باشد.

۳- رئیس هیئت مدیره و مدیر عامل هر شرکت فرعی از طرف وزیر صنایع تعیین خواهد شد.

۴- شرکت‌های شهرک صنعتی مکلفند از ضریق واگذاری عین یا منفعت اراضی تحت اختیار خود سرمایه
اولیه پرداختی دولت را جبران نمایند. انتقال قطعی اراضی به صاحبان واحدهای صنعتی موکول به اخذ
پروانه بهره‌برداری است.

۵- هر شرکت شهرک صنعتی بر طبق مفاد اساسنامه خود و اصول قانون تجارت اداره می‌گردد و از شمول
مقررات مغایر مستثنی بوده و ضوابط استخدامی این شرکت‌ها تابع قانون کار و تأمین اجتماعی
جمهوری اسلامی ایران است.

اعتبارات مصوب در بودجه مربوط به نواحی صنعتی پس از تشکیل شرکت شهرک صنعتی مذکور از
طریق این شرکت‌ها هزینه می‌شود.

۶- استفاده از بودجه عمرانی یا سرمایه اصلی اولیه شرکت برای پرداخت هزینه‌های جاری و خدماتی که
پس از آغاز بهره‌برداری از تأسیسات زیربنایی شهرک ضرورت خواهد یافت ممنوع است و کلیه
هزینه‌های مربوط به خدمات و امور جاری شهرک صنعتی براساس آیین‌نامه‌ای که به تصویب مجمع
عمومی شرکت شهرک‌های صنعتی می‌رسد از صاحبان واحدهای صنعتی موجود در شهرک یا اشخاصی
که به نحوی از انحاء اراضی مورد نیاز برای اجرای طرح خود را تهیه نموده‌اند دریافت می‌گردد. موارد و
ضوابط و نحوه وصول هزینه‌های مذکور به تفکیک در آیین‌نامه مشخص خواهد شد.

۷- تعیین محل شهرک (در منطقه تصویب شده توسط مجمع) و طراحی نقشه شهرک برای نیازهای گوناگون
براساس ضوابط اعلام شده توسط وزارت مسکن و شهرسازی انجام خواهد شد. واگذاری اراضی به
متقاضیان و حدود و شرایط و نحوه عمل در این خصوص در اختیار مسئولان شهرک صنعتی است که
براساس آیین‌نامه اجرائی این قانون عمل خواهد کرد. تشخیص ضرورت‌های فنی و اقتصادی به عهده
مجمع عمومی شرکت شهرک صنعتی مربوط می‌باشد.

۸- مجمع عمومی شرکت شهرک‌های صنعتی ایران موظف است با توجه به سیاست‌های دولت جمهوری
اسلامی ایران و با تصویب هیئت دولت برای افزایش تعداد شهرک‌ها اقدامات لازم را انجام دهد.

۹- اساسنامه و حدود اختیارات شرکت شهرک‌های صنعتی ایران با توجه به سیاست عدم تمرکز توسط
مجمع عمومی در مدت سه ماه از تاریخ تصویب این قانون تهیه و به تصویب هیئت دولت خواهد رسید.

قانون فوق مشتمل بر ماده واحده در جلسه روز یکشنبه ۷ اسفندماه ۱۳۶۲ مجلس شورای اسلامی تصویب و در تاریخ ۱۳۶۲/۱۲/۱۸ به تأیید شورای نگهبان رسیده است.

رئیس مجلس شورای اسلامی - اکبر هاشمی

قانون نحوه جلوگیری از آلودگی هوا (فصل سوم) (مصوب ۱۳۷۴/۲/۳ مجلس شورای اسلامی)

فصل سوم - کارخانجات و کارگاه‌ها و نیروگاه‌ها

ماده ۱۲ - احداث کارخانجات و کارگاه‌های جدید و توسعه و تغییر محل یا خط تولید کارخانجات و کارگاه‌های موجود مستلزم رعایت ضوابط و معیارهای سازمان حفاظت محیط زیست.

تاریخچه صنایع روستایی - تعاریف - اصطلاحات

تاریخچه صنایع روستایی قبل از انقلاب اسلامی

زمینه فعالیت‌های صنعتی در ایران به قرون ۱۶ و ۱۷ میلادی که مقارن با حاکمیت سلسله صفوی می‌باشد باز می‌گردد، در آن دوران که مقارن با تغییر و تحولات سیاسی اروپا و شکست فتو‌الدیسم توسط سرمایه‌داری و پایان دوران قرون وسطی بود نطفه صنعت در ایران بسته شد، در آن زمان فعالیت‌های صنعتی محدود به فعالیت‌هایی درخصوص صنایع دستی بود، این‌گونه صنایع نیز در روستاها ردپایی داشت.

در دوره قاجاریه صنایع دستی و تولید پیشه‌وری تا هنگامی که پای دول بیگانه به ایران باز نشده بود تأمین‌کننده نیازهای داخلی بود، پس از شکست ایران از روسیه و منعقد گردیدن قرارداد ترکمنچای در سال ۱۲۰۶ هـ و نیز قرارداد با انگلستان در سال ۱۸۹۲ و قرارداد با پاریس در سال ۱۲۶۳ هـ کالاهای ارزان قیمت وارد بازار ایران گردید و باعث شد که صنایع نساجی شهرهای صنعتی چون اصفهان، کاشان و یزد را به ورشکستگی بکشاند. در این دوران بهترین اقدام در جهت حفظ و تقویت صنایع و تجارت داخلی توسط امیرکبیر به عمل آمد ولی به موفقیت چندانی دست پیدا نکرد، لذا تا سال ۱۲۶۰ صنایع دستی ساختار صنعت ایران را تشکیل می‌داد که صنعت‌گران در مناطق روستایی و شهری به آن مبادرت می‌ورزیدند، این روند تا سال ۱۳۴۰ ادامه داشت که از این سال به بعد دوره مشخصی برای صنعتی کردن کشور آغاز گردید و استراتژی این بود تا بازار بزرگی در داخل کشور برای مصرف محصولات صنعتی خارجی ایجاد گردد و این استراتژی منجر به ایجاد صناعی در کشور گردید که بازار آنها از طریق واردات در کشور فراهم شده بود. از سال ۱۳۴۰ به بعد واردات براساس استراتژی جایگزینی صورت پذیرفت، از آنجا که صنعتی شدن در روند پویا و بلندمدت عملی می‌گردد و به دلیل این که انقلاب صنعتی در گوشه دیگری از دنیا اتفاق افتاده بود، ما به دنبال صنعتی شدن حرکت نمودیم و هر کسی پوشیده نیست که این حرکت نطفه وابستگی بسته شد و صناعی در این دوران در کشور ایران ایجاد شدند که علاوه بر این که از لحاظ مواد اولیه، تکنولوژی، دانش و آگاهی‌های فنی نیروی انسانی و قطعات، وابسته به خارجی بودند باعث شدند که متأسفانه بخش کشاورزی پر رونق به دست فراموشی سپرده شود که فراموش شدن بخش کشاورزی همان و فراموش شدن روستاها همان، یعنی در حقیقت قشر وسیعی از جمعیت کشور به بوته فراموشی سپرده شد و با ایجاد صنایع وابسته و مونتاژ در حاشیه شهرهای بزرگ، شهرنشینی گسترش یافته و در نتیجه فاصله بین شهر و روستا بیشتر

گردید. به طوری که در فاصله سال‌های (۱۳۴۵ - ۱۳۵۵) رشد جمعیت شهری در ایران به ۴ برابر روستاها رسید و این رقم در دهه (۱۳۵۵-۱۳۶۵) به حدود دو برابر رسید که این رشد بالای جمعیت شهری نسبت به جمعیت روستایی خود در حقیقت بیانگر مهاجرت از روستاها به شهرها بود که سبب به وجود آمدن بیکاری در مناطق شهری گردید. در این دوران مسئله اساسی و مهم دیگری که علاوه بر فراموشی روستاها در صنعتی شدن کشور نادیده گرفته شده است، این نکته است که در این رابطه به جای آن که صنایع بومی کشور رشد و توسعه یابند، متأسفانه با ورود تکنولوژی‌های پیچیده (در آن زمان) امکانات و پتانسیل‌ها و توانایی‌های فنی و حرفه‌ای موجود آن زمان در کشور کنار گذاشته شد و با این تصور غلط که خود هیچ صنعتی نداریم در داخل کردن صنایع وارداتی تلاش و اصرار وافر گردید. غافل از این که فرهنگی صنعتی شدن متناسب با آن ایجاد نگردید و با توجه به وابستگی این صنایع، به محض بروز کوچک‌ترین حادثه‌ای این صنعت دچار اختلال می‌گردید.

تاریخچه صنایع روستایی پس از تشکیل در وزارت جهادسازندگی

فعالیت صنایع روستایی در تشکیلات وزارت جهادسازندگی به عنوان یک معاونت مستقل در سال ۱۳۶۵ در وزارتخانه آغاز گردید که معاونت مزبور در ابتدا دارای ۶ اداره تخصصی نساجی شیمیایی و سلولزی، کانی غیرفلزی و فلزی و غذایی، طرح و برنامه‌ریزی و خدمات بازرگانی بوده که در پی آن معاونت مربوطه با تشکیل ۴ اداره دیگر در قالب ادارات کل صنعتی و بهره‌برداری، طرح و برنامه‌ریزی صنعتی، فنی و مهندسی، اقتصادی و بازرگانی تشکیلات خود را منسجم‌تر و به کار خود ادامه داد. بعد از چند سال اداره با این شکل تشکیلاتی و چارت سازمانی، معاونت مزبور با معاونت عمران ادغام و تشکیلات صنایع روستایی در قالب ۲ اداره کل طرح‌های صنعتی و بهره‌برداری و صنایع دستی و فرش به فعالیت خطیر خود ادامه می‌دهد.

در پایان ذکر این نکته لازم است که قبل از سال ۱۳۶۵ و از بدو تأسیس نهاد وزارتی جهاد سازندگی فعالیت‌های صنعتی در قالب کمیته فنی انجام می‌گرفت که این کمیته سرپرستی تعدادی از کارگاه‌ها و کارخانجات تولیدی را که به نحوی سرپرستی مشخصی نداشتند را به عهده گرفته و در جهت راه‌اندازی آنها و ارائه تولید در این واحدهای صنعتی اقدام نماید تا این که در سال ۱۳۶۵ صنایع روستایی به عنوان یک ضرورت در دستور کار این کمیته قرار گرفته و کمیته فنی نیز به نام معاونت صنایع روستایی تغییر و به شرح مطروحه در فوق به فعالیت خود احیا و توسعه صنعت در مناطق مستعد روستایی کشور ادامه به انجام وظیفه داد.

تعریف روستا

شاید بهتر باشد برای این که صنایع روستایی را بهتر و صریح‌تر بشناسیم باید واژه روستا (rural) را در ابتدا تعریف نماییم.

پس از یک بازبینی به تعاریف متعددی که در منابع مختلف کنکاش و مورد بحث افراد ذی صلاح و متولیان امر قرار گرفت و توافق گردید، باید به این نکته عنایت گردد که روستا مثل شهر هم مکان زیست است و هم مکان تولید؛

چرا که در بسیاری تعابیر موجود از روستا تنها به تولید آن توجه شده است ولی بعد زیستی مکان خیلی

مورد توجه قرار نگرفته است.

نکته مهم این که باید در تعریف روستا کلمه غالب بودن شغل، یا تولید آنها و امرار معاش از طریق زراعت، باغداری و دامداری صراحتاً و به روشنی ملحوظ گردد.

لذا تعریف روستا عبارت است از:

روستا آن مکان یا محلی جغرافیایی است که ساکنین آن از طریق زراعت، باغداری، دامداری امرار معاش می‌کنند.

تعریف صنایع روستایی

کشورهای در حال توسعه از لحاظ صنایع روستایی با یکدیگر تفاوت‌های آشکاری دارند، به طوری که علاوه بر تفاوت‌های فرهنگی، اقتصادی، اجتماعی و جغرافیایی، از نظر سطح تکنولوژی، اندازه صنایع، پیوند بازار و نیروی کار تفاوت‌های عمده‌ای در آنها مشاهده می‌شود. مطالعه انجام شده در این زمینه نشان می‌دهد در ۷۵ کشور جهان، ۵۰ تعریف مختلف از کارگاه‌های کوچک وجود دارد.^۱ بنابراین، تعریف صنایع روستایی نیز براساس شرایط مذکور متفاوت خواهد بود.

تعریف سازمان جهانی کار از صنایع روستایی چنین است

صنایع روستایی به صناعی گفته می‌شود که در نواحی روستایی یا مراکز روستایی مستقر هستند و عمدتاً از نیروی کار روستایی استفاده می‌کنند. به طور کلی، پیوندهای بازاری آنها از نظر جغرافیایی محدود است؛ یا به بیانی، این صنایع بیشتر مواد خام یا تولیدات محلی را به مصرف می‌رسانند و تولیدات آنها به بازارهای محلی عرضه می‌شود. اما گاه ممکن است این صنایع تولیدات خود را به بازارهای ملی و بین‌المللی نیز عرضه کنند.

در این تعریف صنایع روستایی به صناعی محدود شده‌اند که در روستا قرار دارند و از نیروی کار روستایی استفاده می‌کنند. با توجه به این تعریف، صنایع غیر متمرکز بزرگ و متوسط جزء صنایع روستایی قرار می‌گیرند، مشروط به این که به نیروی کار روستایی متکی باشند.

همچنین، از آنجایی که نیروی کار ماهر روستایی محدود است، صناعی که به نیروی کار ماهر و فراوانی نیاز دارند که روستا نمی‌تواند آن را تأمین کند یا از نظر تکنولوژی در سطحی هستند که به نیروی کار ماهر شهری نیاز دارند، جزو صنایع روستایی به شمار نمی‌روند.

در بخش دیگر تعریف فوق، صنایع روستایی به صناعی اطلاق شده که از مواد اولیه یا کالاهای واسطه‌ای محلی استفاده می‌کنند، بنابراین آن دسته از صنایع روستایی که به مواد اولیه غیر محلی یا وارداتی نیاز دارند، در رده صنایع روستایی جای نمی‌گیرند.

در تعریف وزارت جهاد سازندگی از صنایع روستایی، متناسب بودن این صنایع با مناطق روستایی کشور مورد توجه قرار گرفته و این صنایع به شاخه‌های صنایع وابسته به کشاورزی، صنایع کوچک و صنایع دستی تقسیم شده است. در این چشم انداز، امکان ایجاد و توسعه این صنایع در مناطق روستایی وجود دارد.

در تعریف مرکز آمار

به کلیه صناعی که در محدوده روستاها هستند، صنایع روستایی اطلاق می‌گردد. در حالی که بخشی از

۱. پایان نامه کارشناسی ارشد: عمی خراعی.

صنایع بزرگ و نوین، به علل مختلف در محدوده روستاها راه اندازی شده است. برای نمونه، صنایع تولید موتورهای برق و ژنراتور و ترانسفورماتور که تکنولوژی پیچیده‌ای دارند جزء صنایع روستایی به شمار می‌روند.

ویژگی‌ها و خصوصیات صنایع روستایی مشکلات بخش صنایع روستایی^۱

مهم‌ترین ویژگی‌های صنایع روستایی عبارتند از:

- ۱- استقرار این گونه صنایع در مناطق روستایی، با توجه به شرایط جمعیتی، زیربنایی و تولیدی روستاها صورت می‌گیرد.
- ۲- مواد اولیه مورد مصرف این گونه صنایع عمدتاً وابسته به منابع مواد اولیه محلی بوده یا از منابع داخلی کشور قابل تأمین است.
- ۳- تکنولوژی مورد استفاده با توجه به بافت جمعیتی و دانش فنی روستاییان انتخاب می‌گردد. همچنین این تکنولوژی در سطحی باشد که برای روستاییان قابل راه‌اندازی و بهره‌برداری باشد.
- ۴- در اغلب موارد فعالیت‌های تولیدی در این زمینه، ریشه در فرهنگ و هنر و آداب و رسوم مردم منطقه دارد.
- ۵- از نظر طبقه‌بندی صنایع برحسب نظام سازماندهی این گونه صنایع در قالب، صنایع خانگی، صنایع کارگاهی و صنایع کوچک قابل دسته‌بندی هستند.
- ۶- نظام مدیریتی و این گونه صنایع از پیچیدگی خاص برخوردار نبوده و با تکیه بر یافته‌های تجربی صورت می‌پذیرد.
- ۷- اشتغال‌زا بودن این گونه صنایع به لحاظ تکنولوژی مورد استفاده و جذب نیروهای انسانی مازاد بر فعالیت‌های بخش کشاورزی یا بیکاران فصلی در روستاها از ویژگی‌های بارز آن است.
- ۸- صنایع روستایی به عنوان مکمل و پشتیبانی قوی برای فعالیت‌های بخش کشاورزی و دامپروری محسوب می‌شود.
- ۹- حتی المقدور خدمات نگهداری و تعمیر آن در محل امکان‌پذیر باشد.
- ۱۰- از لحاظ محدوده بازار دارای قابلیت تأمین بخشی از نیازهای محلی و داخل کشوری و می‌تواند قابلیت صادرات نیز داشته باشد.
- ۱۱- صنایع روستایی با سرمایه‌گذاری محدود قابل ایجاد بوده و پروسه تولید در آن دارای پیچیدگی خاص نیست.

فلسفه وجودی: ضرورت پرداختن به صنایع روستایی

یکی از وظایف و مأموریت‌هایی که حضرت امام خمینی (ره) برای برخی از وزارتخانه‌ها در نظر داشتند و تعریف نمودند بحث روستاها بود، چرا که برداشت و تصور عینی این بوده که روستاها سیر فقرایی را طی می‌نمایند و اگر این روند تداوم داشته باشد، قاعدتاً طولی نمی‌کشد که این جامعه بنیادی و زیربنایی مملکت

۱. عنوان آشنایی با فعالیت‌های صنایع روستایی (تبدیلی - کوچک)، وزارت جهادسازندگی.

از هم می‌باشد.

برای این که این جامعه تثبیت، تقویت و در آینده نیز توسعه پیدا کند، وظیفه‌مندی‌هایی در قالب شرح وظایف به صورت علنی یا حتی بعضاً مستقر برای برخی وزارتخانه‌ها در دستور کارشان قرار گرفت. که در راستای تحقق آن اهداف والای مطروحه، اشاراتی به مفاد و مضامین مندرج در قوانین تشکیل وزارتخانه‌ها به قرار ذیل خواهیم نمود.

حرکت به سوی استقلال و خودکفایی کشور با تلاش در جهت بهبود وضع اقتصادی و اجتماعی روستاها و مناطق عشایری از طریق توسعه کشاورزی، دامداری، صنایع روستایی و بازسازی ویرانی‌ها، مهم‌ترین هدف تشکیل وزارت جهاد سازندگی است که صراحتاً در بند الف از ماده قانون تشکیل این وزارت مصوب ۱۳۶۲/۹/۸ بدان اشاره شده است.

علاوه بر این، براساس ماده ۳ قانون مذکور وزارت جهاد سازندگی موظف است در محدوده وظایف خود در ارائه خدمات به روستاها زمینه‌هایی که موجبات رشد تولید و درآمد روستاییان را فراهم می‌آورد، اولویت دهد.

همین طور براساس ماده ۵ قسمت ۸ درخصوص سایر وظایف وزارت جهاد سازندگی صراحتاً به موضوع کمک به روستاییان و عشایر در ایجاد و گسترش صنایع (تبدیلی، دستی، کوچک) در چارچوب سیاست‌های دولت اشاره گردیده است.

رشد روزافزون جمعیت در مناطق روستایی و اختلاف آشکار در سطح درآمد و رفاه نسبی، برخورداری از فرصت‌های شغلی و استفاده از امکانات بین نقاط شهری و روستایی، تمرکز فعالیت‌های اقتصادی در محدوده شهرها، محدودیت منابع آب و خاک، رواج فعالیت‌های کشاورزی با بازده پایین و بالاخره وجود بیکاری‌های فصلی در روستاها باعث گردیده است تا مهاجرت از نقاط روستایی به شهرها همچنان روندی رو به رشد داشته باشد. به طوری که علی‌رغم ارائه خدمات و امکانات زیربنایی طی سال‌های پس از انقلاب اسلامی توسط جهاد سازندگی و سایر دستگاه‌های اجرایی و صرف بودجه‌های قابل ملاحظه توسط دولت برای محرومیت زدایی از روستاها، مهاجرت روستاییان به شهرها همچنان ادامه دارد که این امر مشکلات زیادی را تاکنون به همراه داشته است.

در ادامه تعقیب مواد قانونی در خصوص وظیفه‌مندی صنایع روستایی به ترتیب ذیل به موارد مرتبط اشاره می‌گردد.

ماده ۴- از قانون تشکیل وزارت جهاد سازندگی

کلیه وظایف عمران روستایی وزارت کشاورزی و عمران روستایی مندرج در قانون «تغییر نام وزارت کشاورزی و منابع طبیعی به وزارت کشاورزی و عمران روستایی و تجدید سازمان زمان کشاورزی» مصوب ۱۳۵۶/۳/۱ مجلس شورای ملی سابق به جهاد سازندگی واگذار شده و از این پس وزارت کشاورزی و عمران روستایی، وزارت کشاورزی نامیده می‌شود و کلیه اعتبارات و امکانات و سازمان‌هایی که در رابطه با وظایف عمران روستایی فعالیت می‌نمودند از این وزارتخانه منتزع و به جهاد سازندگی واگذار می‌گردد.

اهداف ایجاد و گسترش صنایع روستایی

۱- حرکت در جهت استفاده بهینه از امکانات و منابع موجود در مناطق روستایی.

- ۲- کمک به بهبود سطح زندگی روستاییان از طریق افزایش درآمد سرانه آنان.
 - ۳- ایجاد اشتغال مولد برای جمعیت مازاد بر فعالیت‌های بخش کشاورزی و ایجاد زمینه اشتغال فصلی و غیرمستمر برای ساکنین روستاها و عشایر.
 - ۴- تولید بخشی از کالاهای مورد نیاز کشور در مناطق روستایی.
 - ۵- ایجاد زمینه‌های مناسب جهت افزایش مهارت‌ها و شکوفایی استعدادهای روستاییان.
 - ۶- ایجاد رونق اقتصادی در مناطق روستایی از طریق افزایش ارزش افزوده محصولات کشاورزی.
 - ۷- کمک به ایجاد تعادل اقتصادی بین نقاط شهری و روستایی.
 - ۸- کمک به کنترل مهاجرت‌های بی‌رویه و کاهش ناهنجاری‌های اجتماعی.
 - ۹- کمک به افزایش صادرات کالاهای غیرنفتی.
 - ۱۰- فراهم آوردن زمینه ایجاد و گسترش صنایع تبدیلی و تکمیلی و واحدهای خدمات رسان در چارچوب توسعه مناطق روستایی.
 - ۱۱- ایجاد زمینه لازم جهت توسعه سرمایه‌گذاری‌های صنعتی در مناطق روستایی.
 - ۱۲- فراهم آوردن زمینه‌های ارتقای تکنولوژی فعالیت‌های سنتی و بومی و گسترش فرهنگ صنعتی در مناطق روستایی.
- با توجه به سیاست‌های دولت در بخش صنایع روستایی در مورد ارائه خدمات پشتیبانی، فنی،... به متقاضیان احداث کارگاه در محدوده روستاها و وجود مشکلاتی که در بالا به آن اشاره شد تشکیل شرکت نواحی صنعتی روستایی بهترین راه حل آن است و یکی از ضروری‌ترین نیازهای معاونت مزبور برای پیشبرد اهداف خود در زمینه ایجاد نواحی صنعتی می‌باشد.

معضلات و مشکلات صنایع روستایی و توضیحات (از دیدگاه وزارت جهاد سازندگی)

- ۱- نامشخص بودن تعریف جامع صنایع روستایی و روستا؛
- ۲- نامشخص بودن جایگاه صنایع روستایی در برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری‌های کلان کشور؛
- ۳- جدا بودن مرجع سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی و مراکز اجرا، ترویج و حمایت از صنایع روستایی؛
- ۴- نامتناسب بودن اختیارات و وظایف واگذار شده به صنایع روستایی؛
- ۵- کم توجهی به نیازها و امکانات مورد نیاز صنایع روستایی (اعتبارات ارزی و ریالی، مواد اولیه، مصالح ساختمانی، ماشین‌آلات و غیره)؛
- ۶- عدم احساس مسئولیت و حمایت مراجع سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی (وزارتین صنایع و صنایع سنگین) در ارتباط با اجرای موفق طرح‌های صنایع روستایی؛
- ۶-۱- محدود و غیرکارشناسی بودن لیست به اصطلاح تفویض شده به جهاد؛
- ۶-۲- اقدامات وسیع وزارت صنایع به موازات صنایع روستایی و صدور بی‌رویه موافقت اصولی در زمینه رشته‌های به اصطلاح تفویض شده به وزارت جهاد؛
- ۶-۳- بی توجهی به مسائل صنایع روستایی در سیاست‌ها و برنامه‌های وزارتخانه‌های صنعتی؛
- ۷- مشکلات مربوط به طراحی و اجرای تشکیلات؛
- ۸- ضعف پاره‌ای قوانین موجود در ارائه خدمات توسط مراجع ذی ربط به صنایع روستایی؛

- ۹- کمبود سرمایه و ضعف بنیه مالی صاحبان کارگاه‌ها؛
- ۱۰- عدم وجود حمایت‌های قانونی، اقتصادی، صنعتی، اعتباری در زمینه رشد و توسعه صنایع در روستاها
بالاخص در زمینه سرمایه‌گذاری؛
- ۱۱- پراکندگی روستاها و واحدهای صنعتی تحت پوشش؛
- ۱۲- وجود آیین نامه‌ها، مقررات، سیاست‌های اقتصادی ناپایدار و بی‌ثبات در زمینه مسائل مختلف اقتصادی؛
- ۱۳- نقش ضعیف صنایع روستایی در مراکز و دستگاه‌های تصمیم‌گیری، نظیر سازمان برنامه و بودجه و سیستم‌های پولی کشور.

توضیحات

- ۱- کمبود شدید اعتبارات عمرانی^۱
اعتبار مورد نیاز جهت تکمیل ۱۰۴ ناحیه موجود با توجه به پیشرفت فیزیکی انجام شده، بالغ بر ۷۰ میلیارد ریال برآورد شده است.
(با توجه به برآورد سال ۱۳۷۶ برای احداث یک ناحیه صنعتی ۱۲ هکتاری، به طور متوسط ۱۲۰۰ میلیون ریال اعتبار لازم است که با احتساب ۲۵ درصد مشارکت مردمی، ۹۰۰ میلیون ریال اعتبار مورد نیاز هر ناحیه است).
اعتبارات فوق به جهت انجام عملیات ساختمانی زیر که به عنوان عملیات مرحله یک تعریف شده است صرف می‌شود.
- نقشه‌برداری (توپوگرافی)؛
- تهیه نقشه جانمایی؛
- تفکیک قطعات و پیاده کردن نقشه؛
- آماده سازی زمین (تسطیع)؛
- آبرسانی، برق رسانی، راه دسترسی، خیابان‌کشی داخل ناحیه، جدول‌گذاری، جمع‌آوری آب‌های سطحی؛
- ساختمان نگهبانی؛
- ایجاد فضای سبز.
- ۲- محدودیت اعتبارات بانکی و کمبود نقدینگی متقاضیان، یکی دیگر از مشکلات نواحی صنعتی می‌باشد که باعث کندی روند تکمیل ناحیه و همچنین مشکلات نگهداری تأسیسات موجود ناحیه صنعتی را پیش می‌آورد.
- ۳- مشکلات اجرایی شامل
- شکل دهی مشارکت مردمی؛
- اداره نواحی صنعتی پس از بهره‌برداری؛
- استفاده از زمین‌های غیردولتی یا اهدایی؛
- برخورداری از جایگاه قانونی بهتر مخصوصاً در مقایسه با شرکت شهرک‌های صنعتی وزارت صنایع؛

۱- مأخذ: گزارش وزارت جهاد سازندگی مورخ ۱۱/۲/۱۳۷۶ از دفتر معاونت عمران و صیغ روستایی.

- امکان ادامه عملیات ساختمانی نظیر، ساختمان‌های رفاهی و اداری نواحی صنعتی و.....

ترسیم وضع موجود صنایع روستایی (تقریباً در طی یک دهه)

خلاصه وضع موجود صنایع روستایی توسط اطلاعات در دسترس وزارت جهاد سازندگی و مرکز آمار ایران

۱- ارزش تولیدات صنایع روستایی اعم از صنایع غذایی، صنایع کانی غیرفلزی، صنایع فلزی، صنایع شیمیایی و سلولزی و صنایع نساجی از ۴۸۷ میلیارد ریال در سال ۱۳۷۲ به ۲۴۳۱ میلیارد ریال در سال ۱۳۷۶ افزایش داشته است (جدول شماره ۱).

همین طور می‌توان از جدول ۱ مستفاد گردید که ارزش تولیدات صنایع روستایی طی سال‌های ۱۳۷۲ تا ۱۳۷۶ کاملاً روند صعودی داشته و نیز این که صنایع غذایی و صنایع کانی غیرفلزی به ترتیب رتبه اول و دوم را به خود اختصاص داده‌اند.

علت این هم وجود مواد اولیه در داخل روستاها بوده که صنایع غذایی را در جایگاه نخست قرار داده است.

جدول ۱- ارزش تولیدات صنایع روستایی طی سال‌های (۱۳۷۶-۱۳۷۲) به قیمت جاری

(ارقام به میلیارد ریال)

ردیف	نوع صنعت	۱۳۷۲	۱۳۷۳	۱۳۷۴	۱۳۷۵	۱۳۷۶	جمع
۱	صنایع غذایی	۲۴۱	۲۵۶	۶۴۰	۸۰۵	۱۰۹۷	۳۰۳۹
۲	صنایع کانی غیرفلزی	۱۳۸	۲۱۰	۳۳۵	۳۵۸	۴۹۶	۱۵۳۷
۳	صنایع فلزی	۳۰	۸۰	۱۱۸	۳۱۱	۲۲۳	۷۶۲
۴	صنایع شیمیایی و سلولزی	۴۵	۱۱۰	۱۷۵	۲۸۰	۳۸۴	۹۹۴
۵	صنایع نساجی	۳۳	۹۶	۱۶۰	۲۶۸	۲۳۱	۶۴۴
	جمع کل	۴۸۷	۷۵۲	۱۴۲۸	۲۰۲۲	۲۴۳۱	۷۱۲۰

جدول ۲- ارزش تخصیصی و میزان صادرات صنایع روستایی طی سال‌های (۱۳۷۶-۱۳۷۳)

(ارقام به میلیون دلار)

فعالیت صنعتی	نسبت			۱۳۷۳			۱۳۷۴			۱۳۷۵			۱۳۷۶		
	ارز تخصیصی	ارز حاصل از صادرات	نسبت	ارز تخصیصی	ارز حاصل از صادرات	نسبت	ارز تخصیصی	ارز حاصل از صادرات	نسبت	ارز تخصیصی	ارز حاصل از صادرات	نسبت	ارز تخصیصی	ارز حاصل از صادرات	نسبت
صنایع غذایی	۵۲۳۵	-	-	۱۱۷۳	۱۴۸	۱۲۶	۳۱۹۲	۳۲۸	۱۰۲	۲۲۶۶	۱۷۰۲	۷۷	۲۰۲۶۶	۱۷۰۲	۷۷
صنایع شیمیایی و سلولزی	۴۱۸۰	-	-	۱۲۵۸	۳۸۵	۳	۴۳۴۱	۹	۲	۷۵۳۶	۴۷۶	۰۶۳	۷۵۳۶	۴۷۶	۰۶۳
صنایع کانی غیرفلزی	۳۱۳۵	-	-	۱۳۰۳	۰۸۹	۰۷۳	۰۸۲	۱۰۹	۲۳	۰۲۲۴	۱۰۴	۴۶	۰۲۲۴	۱۰۴	۴۶
صنایع فلزی	۳۷۶۲	-	-	۱۷۶۲	۰۵۲	۰۲۹	۱۷۰۹	۱۱۱	۰۶	۱۳۹۲	۰۶	۰۴۳	۱۳۹۲	۰۶	۰۴۳
صنایع نساجی	۴۵۹۸	-	-	۷۸۵	۱۴۰۲	۱۸	۷۹۲۵	۳۱۰۴	۳۹	۴۵۸۴	۱۶۰۴	۳۵	۴۵۸۴	۱۶۰۴	۳۵
جمع کل	۲۰/۹			۱۳۲۴۵	۳۴/۴۴	۲/۶	۱۷/۹۹	۷۶/۳۵	۴/۲۴	۱۶	۴۰	۲/۵	۱۶	۴۰	۲/۵

جدول ۳- واحدهای به تولید رسیده، اشتغال و میزان سرمایه گذاری (پیش بینی شده و تحقق یافته)

عنوان	سال	۱۳۶۸	۱۳۶۹	۱۳۷۰	۱۳۷۱	۱۳۷۲	جمع
جواز تأسیس		۹۱۶	۸۴۱	۱۲۰۸	۱۱۸۱	۱۱۹۸	۵۳۴۴
پیش بینی سرمایه گذاری (میلیون ریال)		۸۲۱۷۲	۶۶۰۸۳	۱۳۷۰۰۱	۲۱۳۶۰۵	۲۸۵۰۵۶	۷۸۳۹۱۷
پیش بینی اشتغال		۱۳۳۱۵	۹۰۸۵	۱۳۸۶۸	۱۵۱۰۱	۱۵۷۰۱	۶۶۰۷۰
واحد به تولید رسیده		۱۶۴	۳۵۸	۴۷۹	۴۰۹	۵۱۱	۱۹۲۱
سرمایه گذاری (میلیون ریال)		۶۸۸۸	۱۴۷۳۱	۱۹۴۰۵	۲۵۴۳۳	۴۸۱۳۷	۱۱۴۵۹۴
اشتغال (نفر)		۱۲۰۴	۳۳۵۶	۴۴۸۴	۳۸۳۶	۵۲۶۹	۱۸۱۴۹

تعداد جواز تأسیس صادره و واحدهای به تولید رسیده در سه سال اول برنامه دوم توسعه

عنوان	سال	۱۳۷۴	۱۳۷۵	۱۳۷۶	جمع
جواز تأسیس		۲۱۳۱	۱۷۶۰	۱۷۸۱	۶۵۷۲
پیش بینی سرمایه گذاری (میلیون ریال)		۱۱۲۰۹۰۲	۱۱۴۹۹۰۷	۱۲۶۸۰۰۰	۳۵۳۸۸۰۹
پیش بینی اشتغال (نفر)		۳۳۴۵۴	۳۰۰۶۷	۲۷۵۳۴	۹۱۰۵۵
واحد به تولید رسیده		۵۶۷	۴۰۲	۴۲۰	۱۳۸۹
سرمایه گذاری (میلیون ریال)		۱۴۲۶۵۰	۱۴۵۶۱۵	۲۱۲۰۰۰	۵۰۰۲۶۵
اشتغال (نفر)		۷۲۳۰	۶۴۴۹	۵۶۷۵	۱۹۳۵۴

مأخذ: وزارت جهاد سازندگی.

۲-۱- واحدهای به تولید رسیده

با عنایت به جدول ۳ ملاحظه می گردد که واحدهای به تولید رسیده در سال ۱۳۶۸ با استناد به آمار و ارقام ۱۶۴ واحد ذکر گردیده و تعداد واحدهای به تولید رسیده تا سال ۱۳۷۶ تقریباً از آهنگ فزاینده ای برخوردار بوده است. تا پایان سال ۱۳۷۶ یعنی در طی یک دوره ۸ ساله تعداد این گونه واحدها ۳۳۱۰ را نشان می دهد.

۲-۲- اشتغال ایجاد شده در خلال برنامه های اول و دوم توسعه

جدول شماره (۳) حاکی از این مهم است که پیش بینی اشتغال در طی برنامه اول توسعه (۱۳۶۸-۱۳۷۲) معادل ۶۶۰۷۰ نفر بوده است که از این تعداد پیش بینی شده، ۱۸۱۴۹ نفر اشتغال ایجاد گردیده است یعنی حدوداً ۲۷/۴۷ درصد از این پیش بینی به تحقق رسیده است.

همین طور پیش بینی اشتغال در سه سال اول برنامه دوم توسعه (۱۳۷۴-۱۳۷۶) معادل ۹۱۰۵۵ نفر تخمین زده شده است که آمار و ارقام مندرج در جداول فوق حاکی از ایجاد اشتغال ۱۹۳۵۴ نفر می باشد یعنی حدوداً ۲۱/۲۵ درصد از این پیش بینی تحقق یافته است.

به طور کلی سرجمع پیش بینی اشتغال در برنامه اول و سه سال اول برنامه دوم توسعه یعنی از ابتدای سال ۱۳۶۸ لغایت پایان سال ۱۳۷۶ معادل ۱۵۷۱۲۵ نفر بوده است که ایجاد اشتغال معادل ۳۷۵۰۳ نفر تحقق یافته یعنی تنها کمتر از $\frac{1}{4}$ یا ۲۳/۸۶ درصد از آنچه پیش بینی گردیده شده بود که علت را می توان در بحث میزان اعتبارات و سرمایه گذاری جستجو نمود.

۲-۳- میزان سرمایه‌گذاری در برنامه اول و سه سال اول برنامه دوم توسعه: (برحسب میلیون ریال) با استناد به آمار و ارقام استخراج شده از مأخذ وزارت جهادسازندگی جدول شماره (۳) - مرکز آمار ایران سال ۱۳۷۵ جدول شماره (۴)

۲-۳-۱- با عنایت به جدول شماره (۳) این گزارش (مأخذ: وزارت جهادسازندگی) ملاحظه می‌گردد که پیش‌بینی سرمایه‌گذاری در برنامه اول توسعه (۱۳۶۸-۱۳۷۲) رقمی معادل ۷۸۳۹۱۷ میلیون ریال بوده که از این مقدار تنها ۱۱۴۵۹۴ میلیون ریال تخصیص داده شده و به تحقق رسیده است. یعنی حدوداً ۱۴/۶۲ درصد.

همین‌طور پیش‌بینی سرمایه‌گذاری در سه سال اول برنامه دوم توسعه (۱۳۷۴-۱۳۷۶) حاکی از رقمی معادل ۳۵۳۸۸۰۹ میلیون ریال بوده که ۵۰۰۲۶۵ میلیون ریال آن به‌عنوان سرمایه‌گذاری تحقق یافته در جدول درج گردیده است یعنی حدوداً ۱۴/۴ درصد.

همین‌طور با عنایت به جدول شماره (۸) این گزارش (مأخذ: سالنامه مرکز آمار ایران) ملاحظه می‌گردد که طبق سال‌های برنامه اول توسعه (با احتساب سال ۱۳۷۳) و سه سال اول و برنامه دوم توسعه میزان سرمایه‌گذاری در دو بخش صنایع روستایی و صنعت به تفکیک ارائه گردیده است. به‌طوری‌که سرمایه‌گذاری در صنایع روستایی در طی برنامه اول (۱۳۶۸-۱۳۷۳) رقمی معادل ۷۱/۱ میلیارد ریال و در بخش صنعت حدوداً ۱۴۳۴ میلیارد ریال بوده است و میزان سرمایه‌گذاری در سه سال اول برنامه دوم در بخش صنایع روستایی و صنعت به ترتیب ۴۴/۸ و ۹۲۹ میلیارد ریال گزارش شده است.

۲-۳-۲- نسبت‌های حاصله از ارقام موجود در جدول شماره (۳)

۲-۳-۱- برنامه اول توسعه (۱۳۶۸-۱۳۷۲)

- سرانه سرمایه‌گذاری جهت ایجاد یک فرصت شغلی (میلیون ریال) = ۶/۳۱

- سرانه سرمایه ثابت یک واحد تولیدی (میلیون ریال) = ۵۹/۶۵

- سرانه اشتغال هر واحد (نفر) = ۹/۴۴

* جالب توجه می‌باشد که سرانه سرمایه‌گذاری جهت ایجاد یک فرصت شغلی از ۵/۷ میلیون ریال در سال ۱۳۶۸ به رقمی معادل ۹/۱۳ میلیون ریال در سال ۱۳۷۲ افزایش داشته است.

* نسبت واحدهای به تولید رسیده به جوازهای تأسیس صادره به تفکیک سال‌ها در برنامه اول توسعه از سال ۱۳۶۸ با رقمی معادل ۱۷/۹ درصد به رقمی معادل ۴۲/۶۵ درصد در سال ۱۳۷۲ رسیده است.

* همین‌طور میزان سرمایه‌گذاری واحدهای به تولید رسیده از ۶۸۸۸ میلیون ریال در سال ۱۳۶۸ به رقمی معادل ۴۸۱۳۷ میلیون ریال در سال ۱۳۷۲ رسیده که در واقع رشدی معادل ۶/۹ برابر داشته است.

۲-۳-۲- سه سال برنامه دوم توسعه (۱۳۷۴-۱۳۷۶)

- سرانه سرمایه‌گذاری جهت ایجاد یک فرصت شغلی (میلیون ریال) = ۲۵/۸۵

- سرانه سرمایه ثابت یک واحد تولیدی (میلیون ریال) = ۳۶۰/۱۶

- سرانه اشتغال هر واحد (نفر) = ۱۳/۹

* مشاهده می‌شود که سرانه سرمایه‌گذاری به‌منظور ایجاد یک فرصت شغلی از ۱۹/۷۳ میلیون ریال در سال ۱۳۷۴ به رقمی معادل ۳۷۰۳۵ میلیون ریال در سال ۱۳۷۶ افزایش داشته است.

۱. مأخذ آمار و اطلاعات استخراج شده از گزارشات وزارت جهادسازندگی، صنایع روستایی.

* نسبت واحدهای به تولید رسیده به جوازهای تأسیس صادره به تفکیک سال‌ها در ۳ سال اول برنامه دوم توسعه از سال ۱۳۷۴ به رقمی معادل ۲۶/۶ درصد به رقمی معادل ۲۳/۶ درصد در سال ۱۳۷۶ رسیده است.

* میزان سرمایه‌گذاری واحدهای به تولید رسیده از ۱۴۲۶۵۰ میلیون ریال در سال ۱۳۷۲ به رقمی معادل ۲۱۲۰۰۰ میلیون ریال در سال ۱۳۷۶ رسیده که در واقع رشدی ۷۰ درصدی داشته است.

که علت کلیه موارد مطروحه در قبل را می‌توان ناشی از کمبود تسهیلات بانکی جهت تکمیل و به بهره‌برداری رساندن این واحدها دانست.

صادرات و واردات در بخش صنایع روستایی

صادرات

صادرات صنایع روستایی تا سال ۱۳۷۴ از اهمیت ویژه‌ای برخوردار نبوده ولی از همان سال در راستای اهداف کلان دولت سیاست صادرات شکل و رونق خاصی پیدا نمود، که متعاقب این هم صنایع تبدیلی - کوچک به منظور صادرات کالاهای تولیدی به بازار جهانی پویایی و حرکت خوبی را پیدا نمود.

در سال‌های ۱۳۷۴ الی ۱۳۷۶ واحدهای صنایع روستایی که از معاونت عمرانی و صنایع روستایی وزارت جهادسازندگی مجوز اخذ نموده‌اند به ترتیب با استناد به جدول شماره (۲) توانسته‌اند در مجموع ارزش حاصل از صادرات را به ارقامی معادل ۴۴،۳۴،۷۶/۳۵،۴۰ میلیون دلار برسانند، که متوسط سالانه صادرات محصولات صنایع روستایی حاصل از ۳ سال ۱۳۷۴ الی ۱۳۷۶ برابر ۵۰/۲۶ میلیون دلار می‌باشد.

واردات

در جدول شماره (۲) ارقام مندرج در ستون ارزش تخصیص فی الواقع همان معادل ریائی واردات می‌باشد، به طوری که ملاحظه می‌گردد بخش اعظم این ارزش‌های تخصیصی به منظور واردات مواد اولیه و ماشین آلات بخش صنایع روستایی هزینه شده‌اند و لذا متوسط سالانه واردات طی سال‌های ۱۳۷۳ لغایت ۱۳۷۶ (دوره چهار ساله) حدوداً ۱۷،۰۳۳ میلیون دلار برآورد گردیده است.

سال ۱۳۷۳ با رقم ارزی معادل ۲۰/۹ میلیون دلار بیشترین سهم واردات را داشته و سال ۱۳۷۴ کمترین سهم را به خود اختصاص داده‌اند.

نسبت صادرات به واردات

با توجه به ارقام مندرج در جدول شماره (۲) ملاحظه می‌گردد در طی یک دوره ۳ ساله (سال‌های ۱۳۷۴ لغایت ۱۳۷۶) متوسط سالانه واردات معادل ۱۵،۷۴۵ میلیون دلار و متوسط سالانه صادرات ۵۰/۲۶ میلیون دلار برآورد گردید. نسبت متوسط سالانه صادرات به واردات طی دوره اخیر برابر با ۳/۱۹ می‌باشد.

نوع محصولات صادراتی

با عنایت به نسبت حاصله از ارزش صادراتی و وارداتی که تقریباً ۱ به ۳ برآورد گردیده، در جواب به این که چه نوع صادراتی و چرا این نسبت بر واردات می‌توان اشاره نمود که:

کالاهای صادراتی مورد نظر تماماً در واحدهای صنایع کوچک روستایی تولید شده و نسبت به نوعی سود به هزینه (صادرات و واردات) بیابانگر قابلیت‌های صادراتی این قبیل بنگاه‌های تولیدی می‌باشد این

کالاها عمدتاً شامل:

- انواع کنسرو؛
- خشکبار؛
- پوشاک، چرم، سالانبور؛
- سنگ های ساختمانی؛
- صابون می باشند.

اولویت بندی نوع صنایع روستایی به لحاظ سرمایه گذاری و ایجاد اشتغال، آمار و ارقام و جداول مندرج در گزارش، حاکی از ارزش تولیدات صنایع روستایی در صنایع مختلف تبدیلی - کوچک اعم از صنایع غذایی (کشاورزی) صنایع کانی غیر فلزی، صنایع فلزی، صنایع شیمیایی و سلولزی و صنایع نساجی می باشد به طوری که:

صنایع تبدیلی کشاورزی در واقع ۴۱ درصد از تعداد کل واحدهای تولیدی؛

۴۶ درصد کل سرمایه گذاری و

۳۱ درصد کل اشتغال

مربوط به صنایع روستایی را به خود اختصاص داد و در رتبه اول اولویت بندی قرار می گیرد. ساختار واحدهای تولیدی به لحاظ اشتغال و سرمایه گذاری و توزیع جغرافیایی، برای تبیین وضع مطلوب و رسیدن به یک مدیریت جامع و برنامه ریزی زیربنایی بیشتر به ضرورت تعاریف روستاها، صنایع روستایی تا حد امکان و مورد تأیید مراجع ذیصلاح اشاراتی گردید و چند پارامتر عمده یعنی اشتغال و میزان سرمایه گذاری و توزیع جغرافیایی آنها به صورت عینی در تعاریف و مضامین مربوطه نقش ایفا می نمایند. بدین لحاظ ضرورتاً واحدهای تولیدی به لحاظ اشتغال و سرمایه و توزیع جغرافیایی محل استقرار واحدهای تولیدی صنایع روستایی مورد بررسی قرار می گیرند.

ساختار واحدهای تولیدی به لحاظ اشتغال

جدول ۴- تعداد واحدهای به تولید رسیده از بعد اشتغال

ردیف	اشتغال زایی (نفر)	واحدهای در حال تولید	درصد
۱	کمتر از ۶ نفر	۳۷۴۵۶	۹۴
۲	۶-۹	۸۳۳	۲/۱
۳	۱۰-۱۹	۱۰۴۸	۲/۶
۴	۲۰-۲۹	۳۱۴	۰/۷۹
۵	۳۰-۳۹	۹۳	۰/۲۳
۶	۴۰-۴۹	۴۶	۰/۱۲
۷	۵۰ بالا	۶۲	۰/۱۶
جمع		۳۹۸۵۲	۱۰۰ درصد

جدول بالا نشانگر این واقعیت می باشد که ۹۴ درصد واحدهای تولیدی در حال بهره برداری صنایع

روستایی زیر ۶ نفر اشتغال‌زایی داشته‌اند و ۵/۸۴ درصد واحدهای تولیدی به بهره‌برداری رسیده بین ۴۶-۴۹ نفر اشتغال داشته و تنها ۰/۱۶ درصد واحدهای تولیدی بالای ۵۰ نفر اشتغال داشته‌اند.

به‌عنوان نتیجه‌گیری می‌توان اذعان داشت در تعریف و شناساندن صنایع روستایی تبدیلی - کوچک تعداد اشتغال به‌عنوان یک شاخص و کلید شناسایی مطرح می‌باشد.

- سهم روستا و شهر در وضعیت صنایع روستایی به لحاظ اشتغال

نکته قابل توجه و حائز اهمیت این است که چه تعداد از شاغلین در مراکز واحدهای تولیدی صنایع روستایی از روستاها و چه تعداد از شهرها جذب گردیده‌اند، با استناد با آمار و ارقام موجود از دفتر کل صنایع روستایی وزارت جهاد سازندگی اشاره می‌گردد که ۷۹/۵ درصد شاغلین بنگاه‌های تولیدی صنایع روستایی فی‌الواقع از مناطق روستایی تأمین گشته‌اند و ۲۰/۵ درصد بقیه که عمدتاً نیروهای متخصص می‌باشند از مناطق شهری جذب گردیده‌اند.

ساختار واحدهای تولیدی به لحاظ توزیع جغرافیایی

جدول شماره (۵) بیانگر این مطلب است که ۷۶/۵ درصد از کارگاه‌های تولیدی صنایع روستایی در روستاهای عادی و ۱۸ درصد کارگاه‌ها در روستاهایی که به‌عنوان مراکز دهستان‌ها تعیین شده‌اند واقع می‌باشند، ۵/۵ درصد از کارگاه‌ها در روستاهایی مجوز داده شده‌اند که در طی ۱۰ سال گذشته به شهر تبدیل شده و به‌عنوان مرکز بخش انتخاب گردیدند.

جدول شماره ۵- جدول توزیع منطقه‌ای کارگاه‌های در حال تولید صنایع روستایی

ردیف	نام استان	کل کارگاه‌های در حال تولید	تعداد کارگاه‌های در روستا		تعداد کارگاه‌ها در مراکز دهستان		تعداد کارگاه‌ها در مراکز بخش		درصد سهم از کل استان
			تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	
۱	آذربایجان شرقی	۱۲۲	۷۸	۶۴	۴۲	۳۴/۵	۲	۱/۵	۳/۲۵
۲	آذربایجان غربی	۲۱۱	۱۵۵	۷۳/۵	۵۲	۲۴/۵	۴	۲	۵/۶۲
۳	اردبیل	۲۳	۲۰	۸۷	۳	۱۳	-	-	۰/۶۱
۴	اصفهان	۱۶۱	۱۲۰	۷۴/۵	۳۷	۲۳	۴	۲/۵	۴/۳
۵	ایلام	۱۴۰	۱۲۰	۸۶	۱۶	۱۱/۵	۴	۲/۵	۴/۳
۶	بوشهر	۱۳۵	۹۶	۷۱	۳۶	۲۶/۵	۳	۲/۵	۳/۶
۷	تهران	۸۶	۶۳	۷۳	۱۹	۲۲	۴	۵	۲/۳
۸	چهارمحال بختیاری	۷۸	۶۰	۷۷	۸	۱۰	۱۰	۱۳	۲/۰۸
۹	خراسان	۲۸۸	۲۰۹	۷۲/۵	۵۴	۱۹	۲۵	۸/۵	۷/۶۷
۱۰	خوزستان	۱۱۶	۱۲۴	۸۹/۵	۸	۷	۴	۳/۵	۳/۱
۱۱	زنجان	۷۵	۵۹	۷۸/۵	۱۴	۱۸/۵	۴	۳/۵	۳/۱
۱۲	سمنان	۹۸	۵۸	۵۹	۳۸	۳۹	۲	۲	۲/۶۱
۱۳	سیستان و بلوچستان	۹۵	۵۷	۶۰	۳۰	۳۱/۵	۸	۸/۵	۲/۵۳
۱۴	فارس	۴۴۷	۲۸۹	۶۵	۷۵	۱۶/۵	۸۳	۱۸/۵	۱۲
۱۵	کردستان	۶۲	۴۲	۶۸	۱۸	۲۹	۲	۳	۱/۶۵
۱۶	کرمان	۹۳	۶۴	۶۹	۲۹	۳۱	-	-	۲/۴۸
۱۷	کرمانشاه	۱۴۲	۱۱۴	۸۰	۲۷	۱۹	۱	۱	۳/۷۸
۱۸	بویراحمد	۱۲۰	۸۹	۷۴	۲۹	۲۴	۲	۲	۳/۲
۱۹	گیلان	۲۶۸	۲۳۹	۸۹	۲۹	۱۱	-	-	۷/۱۴
۲۰	لرستان	۱۵۴	۱۳۶	۸۸/۵	۱۰	۶/۵	۸	۵	۴/۱
۲۱	مازندران	۲۰۴	۱۹۶	۹۶	۸	۴	-	-	۵/۴۳
۲۲	مرکزی	۱۹۷	۱۶۹	۸۶	۲۷	۱۳/۵	۱	۰/۵	۵/۲۵
۲۳	هرمزگان	۷۳	۵۴	۷۴	۱۸	۲۵	۱	۱	۱/۹۴
۲۴	همدان	۹۸	۶۹	۷۰/۵	۲۳	۲۳/۵	۶	۶	۲/۶۱
۲۵	یزد	۸۲	۶۲	۷۵/۵	۱۲	۱۴/۵	۸	۱۰	۲/۲
۲۶	گلستان	۱۳۵	۱۱۳	۸۴	۱۹	۱۴	۳	۷	۳/۶
۲۷	قزوین	۳۳	۲۵	۷۶	۱	۳	۷	۲۱	۰/۸۷
۲۸	قم	۱۷	۱۷	۱۰۰	-	-	-	-	۰/۴۵
جمع		۳۷۵۲	۲۸۷۵	۷۶/۵	۶۸۲	۱۸	۱۹۴	۵/۵	۱۰۰

در ادامه بحث ساختاری واحدهای تولیدی به لحاظ اشتغال و نیز توزیع پراکنش نواحی صنعتی روستایی می‌توان به راحتی و با استناد به ارقام مندرج در جدول شماره (۶) به نکات شایان توجه‌ای اشاره نمود.

به‌طور کلی تعداد ۱۵۰ ناحیه صنعتی به تفکیک پتانسیل‌های ایجاد در کل کشور توزیع و ایجاد گردیده‌اند.

که ۲۹۴ واحد صنعتی روستایی در کل کشور در حال بهره‌برداری بوده و ۸۲۲ واحد صنعتی دیگر در حال ساخت و تجهیز می‌باشند.

* نکته بسیار مهم و قابل توجه‌ای که می‌توان از کل جداول و آمار و ارقام حاصله استنتاج نمود این است که از کل کارگاه‌های تولیدی کشور تنها ۸ درصد آنها در مجموعه نواحی صنعتی روستایی ایجاد و به بهره‌برداری رسیده‌اند.

* نکته مهم دیگر این که این تعداد کارگاه‌های تولیدی تنها توانسته‌اند ۸/۵ درصد اشتغال صنایع روستایی را به خود اختصاص دهند.

ساختار واحدهای تولیدی به لحاظ سرمایه‌گذاری و توزیع آن

به‌طور کلی و با استناد به جدول شماره (۷) جمع کل سرمایه ثابت برای ایجاد واحدهای تولیدی به بهره‌برداری رسیده در کل کشور رقمی معادل ۸۲۷۸۴۹ میلیون ریال می‌باشد که به تفکیک در ۲۸ استان هزینه گردیده است.

از این مقدار رقمی معادل ۶۴۱۴۷۲ میلیون ریال یعنی ۷۷/۵ درصد از کل سرمایه ثابت کشور در بخش صنایع روستایی در مناطق روستایی کشور می‌باشد و ۱۳۳۳۲۹ میلیون ریال معادل ۱۶ درصد سرمایه ثابت کل کشور در مناطق دهستان‌ها متمرکز گردیده است. با این وصف ۱۶۵۳۶۰۹ میلیون ریال معادل ۶/۵ درصد بقیه در بخش‌ها سرمایه‌گذاری گردیده است.

جهت اطلاع ذکر می‌گردد استان‌های اردبیل با سهمی برابر ۰/۲۷ از کل کشور (۲۲۹۸ میلیون ریال) و خراسان با سهمی برابر ۱۳/۳ درصد از کل کشور (۱۱۰۱۱۴ میلیون ریال) به ترتیب کمترین و بیشترین سهم سرمایه‌گذاری واحدهای تولیدی در حال بهره‌برداری را به خود اختصاص می‌دهند.

«توزیع پراکنش نواحی صنعتی روستایی»

ردیف	نام استان	تعداد کل نواحی	مساحت به هکتار	وضعیت واگذاری زمین و پیشرفت ساختمانی				میزان اشتغال زایی		متوسط درصد پیشرفت کار	جمع بودجه دریافتی م - ریال
				تعداد قابل واگذاری	تعداد واگذار شده	در حال ساخت	در حال بهره برداری	نهایی	موجود		
۱	آذربایجان شرقی	۸	۷۸	۲۱۸	۸۳	۳۲	۵	۲۶۱۰	۶۰	۵۸	۲۸۳۹۷۳۸
۲	آذربایجان غربی	۱	۱۰	۳۵	-	-	-	۴۲۰	-	۵	۱۱۳۶۶۳
۳	اردبیل	۱	۳۵	-	-	-	۴۲۰	-	۱۴	۱۴	۲۷۵۰۰۰
۴	اصفهان	۸	۸۲	۲۲۱	۱۱۵	۶۵	۲۷	۲۶۳۰	۲۹۵	۵۲	۱۷۰۰۹۴۰
۵	ایلام	-	-	-	-	-	-	-	-	-	۲۷۷۵
۶	بوشهر	۵	۲۳	۱۲۱	۳۴	۱۲	۱۱	۱۴۰۵	۱۴۰	۴۰	۷۱۲۶۸۳
۷	تهران	۵	۱۰۷	۲۸۱	۲۲۱	۹۰	۱۷	۳۳۸۰	۲۵۰	۵۰	۳۰۹۱۶۲۰
۸	چهارمحال بختیاری	۲	۲۰	۵۶	۲۹	۱۳	۸	۶۳۰	۱۰۰	۸۷	۶۲۶۸۲۲
۹	خراسان	۱۵	۱۹۷	۵۴۰	۱۰۲	۲۶	۵	۶۱۹۰	۹۲	۳۳	۲۸۱۵۸۵۶
۱۰	خوزستان	۱۱	۹۰	۲۶۱	۱۵۱	۱۹	۶	۳۲۵۰	۸۰	۴۲	۳۲۴۸۹۸۵
۱۱	زنجان	۲	۱۸	۶۵	۱۷	۴	۴	۷۸۰	۵۰	۴۶	۸۶۰۷۸۸
۱۲	سمنان	۶	۹۸	۳۶۹	۱۹۷	۳۷	۱۴	۴۳۹۸	۱۷۲	۶۱	۲۰۲۶۸۲۸
۱۳	سیستان و بلوچستان	۵	۳۸	۱۲۸	۳۶	۸	۱۳	۱۳۸۰	۱۲۸	۳۵	۱۲۰۶۴۰۵
۱۴	فارس	۱۲	۱۱۹	۳۴۵	۶۰	۲۷	۱۰	۴۱۳۵	۱۸۵	۲۵	۳۰۸۴۷۳۰
۱۵	قزوین	۲	۳۳	۱۱۰	۵۸	۳۵	۷	۱۳۰۰	۸۰	۶۵	۷۰۵۲۸۰
۱۶	قم	۳	۳۳/۵	۹۵	۵۶	۲۵	۱۴	۱۱۳۰	۱۷۵	۴۵	۸۶۰۴۹۲
۱۷	کردستان	۳	۱۹	۷۶	۱۲	۱	۲	۸۹۵	۵۰	۴۶	۸۹۴۸۰۵
۱۸	کرمان	۱۴	۲۰۳	۶۲۴	۱۲۰	۳۱	۵	۷۴۷۰	۶۷	۲۲	۱۷۰۱۱۰۶
۱۹	کرمانشاه	۱	۱۰	۳۰	-	-	-	۲۵۰	-	۲	۷۷۴۷۵
۲۰	کهگیلویه بویراحمد	۲	۱۶	۵۹	۱۹	۲	۷	۷۱۰	۸۷	۶۳	۵۸۵۸۰۸
۲۱	گلستان	۳	۳۶	۱۰۸	۹۰	۱۸	۲	۱۲۸۵	۲۵	۴۴	۱۴۳۷۳۳۸
۲۲	گیلان	۲	۲۴	۸۸	۸۲	۲۹	۱۷	۱۰۵۰	۲۱۰	۸۳	۱۴۲۰۸۴۰
۲۳	لرستان	۴	۴۸	۱۷۳	۲۷	۸	۷	۲۰۶۰	۸۹	۵۳	۲۹۰۹۴۳۵
۲۴	مازندران	۱۰	۶۶۵	۱۹۱	۹۵	۴۴	۵	۲۴۱۰	۸۵	۳۳	۱۹۷۲۱۹۸
۲۵	مرکزی	۸	۱۵۱	۳۷۳	۲۱۹	۶۹	۵۷	۴۴۲۰	۶۸۷	۶۶	۳۱۴۱۰۰۵
۲۶	هرمزگان	۳	۳۷	۱۱۴	۲۳	۱۶	۷	۱۳۷۰	۸۵	۷۹	۱۰۶۵۳۰۹
۲۷	همدان	۴	۴۰/۹	۱۳۳	۵۱	۱۷	۳	۱۶۲۰	۴۵	۸۴	۱۲۴۰۱۲۰
۲۸	یزد	۱۰	۵۱	۱۷۰	۱۱۰	۴۰	۳۸	۲۰۴۵	۴۱۲	۸۷	۱۸۵۱۷۹۰
جمع		۱۵۰	۱۶۷۰	۵۰۲۵	۲۰۰۷	۸۲۲	۲۹۴	۵۹۸۱۳	۳۵۸۶	۲۸/۸۸	۴۲۴۶۹۸۲۳

جدول شماره ۷- جدول توزیع منطقه‌ای کارگاه‌های در حال تولید صنایع روستایی

ردیف	نام استان	جمع سرمایه ثابت (میلیون-ریال)	سرمایه گذاری در روستا		میزان سرمایه گذاری		میزان سرمایه گذاری		درصد سهم استان از کل کشور
			درصد	میزان	درصد	میزان	درصد	میزان	
			درصد	سرمایه گذاری	درصد	سرمایه گذاری	درصد	سرمایه گذاری	
۱	آذربایجان شرقی	۱۰۸۱۰	۶۵	۷۰۲۴	۲۰/۵	۲۲۱۴	۱۴/۵	۱۵۷۲	۱/۳
۲	آذربایجان غربی	۳۱۵۱۵	۶۸۱	۲۱۴۷۲	۳۰/۱	۹۴۸۲	۲	۵۶۱	۳/۸
۳	اردبیل	۲۲۹۸	۸۷	۱۹۹۸	۳۰۰	۱۳	-	-	۰/۲۷
۴	اصفهان	۳۹۰۵۹	۸۱/۵	۳۱۹۰۷	۱۶	۶۲۸۴	۲۵	۸۶۸	۴/۷۱
۵	ایلام	۹۳۳۱	۸۱	۷۵۴۰	۷/۵	۷۱۲	۱۱/۵	۱۰۷۹	۱/۱۲
۶	بوشهر	۲۴۸۳۲	۶۱/۵	۱۵۳۳۸	۳۸	۹۴۶۷	۰/۵	۲۷	۲/۹۹
۷	تهران	۶۸۹۷۵	۸۱	۵۵۹۵۰	۱۶	۱۱۰۳۷	۳	۱۹۸۸	۸/۳۳
۸	چهارمحال بختیاری	۱۸۴۲۱	۸۰/۵	۱۴۸۴۶	۵	۹/۵	۱۴/۵	۲۶۷۰	۲/۲۲
۹	خراسان	۱۱۰۱۱۴	۷۴	۸۱۵۳۷	۱۴/۵	۱۵۸۰۱	۱۱/۵	۱۲۷۷۶	۱۳/۳
۱۰	خوزستان	۳۴۳۳۸	۸۹	۳۰۶۲۰	۷	۲۴۲۱	۴	۱۲۹۷	۴/۱۴
۱۱	زنجان	۱۵۵۶۲	۹۴	۱۴۶۶۶	۵/۵	۸۵۶	۰/۵	۴۰	۱/۸۷
۱۲	سمنان	۲۵۷۰۴	۵۵/۵	۱۴۳۶۶	۴	۱/۳۰۶	۰/۵	۳۲	۳/۱
۱۳	سیستان و بلوچستان	۶۷۱۴	۴۹	۳۲۸۹	۴۶	۳۰۸۲	۵	۳۴۳	۰/۸
۱۴	فارس	۸۵۵۵۸	۶۲/۵	۵۳۵۷۰	۱۲/۵	۱۰۵۹۸	۲۵	۲۱۳۹۰	۱۰/۳۳
۱۵	کردستان	۱۲۱۹۷	۷۸/۵	۹۶۰۷	۲۵۲۲	۲۰/۵	۱	۶۸	۱/۴۷
۱۶	کرمان	۱۳۵۷۰	۸۴	۱۱۳۴۱	۲۱۶۶	۱۶	-	-	۱/۶۳
۱۷	کرمانشاه	۲۱۲۸۴	۶۳	۱۳۵۰۶	۷۷۷۰	۳۶/۵	۰/۵	۸	۲/۵۷
۱۸	بویرواحمد	۴۹۳۸	۶۷/۵	۳۳۴۰	۱۴۲۷	۲۹	۳/۵	۱۷۱	۰/۵۹
۱۹	گیلان	۳۲۱۷۳	۸۶	۲۷۷۵۳	۴۴۲۰	۱۴	-	-	۳/۸۸
۲۰	لرستان	۴۰۲۷۴	۸۸	۳۵۵۴۶	۱۹۴۳	۵	۷	۲۷۸۵	۴/۸۶
۲۱	مازندران	۵۶۱۰۸	۹۵	۵۲۲۸۷	۲۸۲۱	۵	-	-	۶/۷۷
۲۲	مرکزی	۶۱۸۲۶	۹۱/۵	۵۶۶۵۷	۵۱۶۴	۸/۴	۰/۱	۵	۷/۴۶
۲۳	هرمزگان	۲۰۸۳۰	۵۸	۱۲۰۸۵	۸۰۳۵	۳۸/۵	۳/۵	۷۲۰	۲/۵۱
۲۴	همدان	۲۶۲۷۵	۷۴/۵	۱۹۶۳۲	۵۲۲۴	۲۰	۵/۵	۱۴۱۹	۳/۱۷
۲۵	یزد	۱۲۴۰۳	۶۴	۷۹۴۰	۲۳۹۹	۱۷/۵	۱۶/۵	۲۰۶۴	۱/۴۹
۲۶	گلستان	۲۸۲۸۵	۸۱	۲۲۸۸۰	۴۹۷۰	۱۷/۵	۱/۵	۴۳۵	۳/۴۱
۲۷	قزوین	۸۲۲۴	۸۴	۶۹۱۸	۱۵	۰/۵	۱۵/۵	۱۲۹۱	۰/۹۹
۲۸	قم	۶۲۹۴	۱۰۰	۶۲۹۴	-	-	-	-	۰/۷۶
جمع		۸۲۷۸۴۹	۷۷/۵	۶۴۱۴۷۲	۱۶	۱۶۵۳۹۰۹	۶/۵	۱۰۰	

مقایسات و تناسبات در خصوص اشتغال، سرمایه‌گذاری و ارزش تولیدات بین بخش صنایع روستایی و بخش صنعت

جدول شماره ۸ کتبه ارقام و اطلاعات مربوط به سرمایه‌گذاری‌های بخش صنایع روستایی و بخش صنعت کل کشور را به تفکیک نشان می‌دهد که می‌توان نتایج شایان توجه‌ای را استنتاج نمود. به‌طوری‌که:

- نسبت سرمایه‌گذاری در بخش صنایع روستایی به بخش صنعت در طی سال‌های ۱۳۶۸ لغایت ۱۳۷۳ رقمی معادل ۹۵ درصد را نشان می‌دهد.

همین طور این نسبت در طی برنامه دوم توسعه یعنی سال ۱۳۷۴ لغایت ۱۳۷۶ به حدود ۴/۸ درصد رسیده است.

- نسبت سرمایه گذاری در بخش صنایع روستایی به میزان سرمایه گذاری کل کشور در طی سال های ۱۳۶۸ لغایت ۱۳۷۳ تنها در حدود ۰/۶۵ درصد بوده است و این نسبت متأسفانه برای ۳ سال اول برنامه دوم توسعه قید نگردیده است و می شواهد امر گویای رقمی ناچیز در این زمینه می باشند.

- جالب توجه است که نسبت سرمایه گذاری در بخش صنعت را نیز به میزان سرمایه گذاری کل کشور بیان نماییم به طوری که این نسبت در طی سال های برنامه اول ۱۳۶۸ لغایت ۱۳۷۳ رقمی معادل ۱۳/۰۸ درصد را به خود اختصاص داده است و متأسفانه مجدداً در برنامه دوم میزان سرمایه گذاری کل کشور موجود نمی باشد که این امر منجر به کمبود و حصول تناسب فوق در طی سال های ۱۳۷۴ لغایت ۱۳۷۶ گردیده است.

جدول ۸- نسبت سرمایه گذاری بخش (صنایع روستایی) به سرمایه گذاری بخش صنعت و کل کشور

واحد: میلیارد ریال بر پایه سال ۱۳۶۱

برنامه دوم				برنامه اول							سال های برنامه
جمع	۱۳۷۶	۱۳۷۵	۱۳۷۴	جمع	۱۳۷۳	۱۳۷۲	۱۳۷۱	۱۳۷۰	۱۳۶۹	۱۳۶۸	
۴۴/۸	۱۸/۶	۱۴	۱۲/۲	۷۱/۱	۲۲/۷	۱۱/۶	۱۶/۲	۷/۲	۸/۶	۴/۸	سرمایه گذاری در صنایع روستایی (۱)
۹۲۹	۲۹۳	۳۴۹	۲۸۷	۱۴۳۴	۳۹۳	۳۰۸	۲۸۸	۲۱۲	۱۳۲	۱۰/۱	سرمایه گذاری بخش صنعت (۲)
۴/۸	۶/۳	۴	۳/۲	۴/۹۵	۵/۸	۳/۸	۵/۶	۳/۴	۶/۵	۴/۸	نسبت (۱) به (۲) (درصد)
			۲۲۸۹	۱۰۹۵۵	۲۲۰۶	۲۱۳۳	۲۰۷۷	۱۹۴۳	۱۳۷۹	۱۲۱۷	سرمایه گذاری کل کشور (۳)
			۰/۵۳	۰/۶۵	۱/۰۳	۰/۵۴	۰/۷۸	۰/۳۷	۰/۶۲	۰/۳۹	نسبت (۱) به (۳) (درصد)

منابع: سالنامه آمار سال ۱۳۷۵ مرکز آمار ایران.

مقایسات و تناسبات اشتغالزایی در بخش های صنایع روستایی و صنعت

در جدول شماره ۹ میزان اشتغالزایی در صنایع روستایی و بخش صنعت و نسبت بین آنها ارائه گردیده است. با استناد به جداول و اطلاعات موجود می توان گفت که اگر چه نسبت سرمایه گذاری در صنایع روستایی به بخش صنعت در سال ۱۳۶۸ از ۴/۸ درصد به حدود ۶/۳ درصد در سال ۱۳۷۶ افزایش داشته است و لیکن ملاحظه می گردد که نسبت اشتغال ایجاد شده در بخش صنایع روستایی به بخش صنعت از ۴ درصد در سال ۱۳۶۸ به رقمی معادل ۱۹/۱ درصد در سال ۱۳۷۶ افزایش داشته است. که اگر بخواهید به ارقام مطروحه فوق استناد نماییم می توان علت را پایین بودن سرانه سرمایه گذاری و بالا بودن سطح اشتغالزایی در بخش صنایع روستایی ربط دارد.

جدول ۹- نسبت اشتغالزایی بخش (صنایع روستایی) به اشتغالزایی بخش صنعت

برنامه دوم				برنامه اول							سال های برنامه
جمع	۱۳۷۶	۱۳۷۵	۱۳۷۴	جمع	۱۳۷۳	۱۳۷۲	۱۳۷۱	۱۳۷۰	۱۳۶۹	۱۳۶۸	
	۵۶۷۵	۶۷۸۹	۷۴۷۹		۵۹۸۷	۴۸۴۰	۳۴۳۵	۳۹۷۲	۳۲۱۴	۹۹۶	اشتغالزایی در صنایع روستایی (۱)
	۲۹۶۰۹	۲۹۲۹۵	۴۹۷۸۱		۴۳۳۱۵	۶۲۲۴۵	۳۳۱۳۴	۵۸۹۵۸	۴۸۱۱۴	۲۴۸۸۳	اشتغالزایی بخش صنعت (۲)
	۱۹/۱	۱۷/۴	۱۵		۱۳/۸	۷/۸	۱۰/۴	۶/۷	۶/۷	۴	نسبت (درصد) (۱) به (۲)

منابع: سالنامه آمار سال ۱۳۷۵ مرکز آمار ایران.

مقیاسات و تناسبات در خصوص ارزش تولیدات بخش‌های صنایع روستایی و صنعت و کل کشور همان طوری که از جدول پیوست شماره ۱۰ ملاحظه می‌گردد ستون‌های مربوط به ارزش تولیدات در بخش صنایع روستایی و صنعت از سال ۱۳۶۸ لغایت ۱۳۷۲ خالی بوده و در سال ۱۳۷۳ مشخص گردیده‌اند. در سال ۱۳۷۳ (برنامه اول) ارزش تولیدات بخش صنایع روستایی ۸۴ میلیارد ریال بوده که در طی ۳ سال برنامه دوم با رشد فزاینده‌ای خود را به ۱۵۸ میلیارد ریال در سال ۱۳۷۶ رسانیده است. ملاحظه می‌گردد نسبت بین ارزش تولیدات صنایع روستایی به ارزش تولیدات بخش صنعت در سال ۱۳۷۳ با رقمی معادل ۲/۶ درصد به ۴/۳۶ درصد در سال ۱۳۷۶ افزایش یافته است.

جدول ۱۰- نسبت ارزش تولیدات بخش (صنایع روستایی) به ارزش تولیدات

واحد: میلیارد ریال بر پایه سال ۱۳۶۱

بخش صنعت و کل کشور

برنامه اول				برنامه دوم							سال‌های برنامه
۱۳۶۸	۱۳۶۹	۱۳۷۰	۱۳۷۱	۱۳۷۲	۱۳۷۳	جمع	۱۳۷۴	۱۳۷۵	۱۳۷۶	جمع	
-	-	-	-	-	۸۴		۱۳۳	۱۵۷	۱۵۸		ارزش تولیدات و صنایع روستایی (۱)
-	-	-	-	-	۳۲۱۴		۳۱۱۵	۳۴۹۷	۳۶۲۰		ارزش تولیدات بخش صنعت (۲)
-	-	-	-	-	۲۶		۴۰۲۷	۴۰۴۹	۴۰۳۶		نسبت (درصد) (۱) به (۲)
۹۵۱۵	۱۰۶۶۵	۱۱۸۲۵	۱۲۴۷۸	۱۳۰۷۱	۱۳۲۸۰		۱۳۸۸۰	۱۴۵۹۸			ارزش تولیدات کلی کشور (۳)
-	-	-	-	-	۰.۶۳		۰.۹۶	۱/۰۷			نسبت (درصد) (۱) به (۳)

مأخذ: سالنامه آمار سال ۱۳۷۵ مرکز آمار ایران.

ایجاد واحدهای تولیدی صنایع روستایی با در نظر داشتن استعداد مناطق روستایی

اشاره گردید هدف عمده و فلسفه وجودی صنایع روستایی فی الواقع تثبیت، تقویت و توسعه جامعه روستایی است، یعنی تا جوامع روستایی از طریق حمایت و سیاست‌گذاری‌های کلان مورد توجه قرار نگیرند توسعه آن بی‌معنی بوده و به هدف غایی نخواهد رسید. در واقع می‌توان گفت حمایت‌ها و سیاست‌گذاری‌ها زمانی نقش ایفا می‌نمایند که در سایه شناخت و درک شرایط فعلی واقع گردد. منظور از شناخت و درک شرایط فعلی، همان حصول معضلات و مشکلات موجود از قبیل منابع مالی، دیدگاه‌های تصمیم‌گیری و سایر موارد می‌باشد که بر پایه تمامی آنها، استعدادها و مناطق روستایی زاییده می‌شود.

توضیحات

وزارت جهاد سازندگی یا هر متولی امر دیگری در ابتدا باید استعدادهای مناطق روستایی را کاملاً از تمامی ابعاد اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و... شناسایی نماید، سپس صنعت متناسب با این استعدادها و نیازها را در آن مناطق روستایی مستقر نماید، چرا که صنعت برده شده در یک بافت روستایی باید عجین با آن بافت باشد و تبعات مثبت و احیاناً منفی آن توأم با قابل توجهی و به ویژه مقبول روستاییان واقع شود.

طبق آمار و ارقام مرکز آمار ایران می‌توان اذعان داشت حداقل ۵۰ درصد صنعت کشور به لحاظ مکان و نقطه استقرار در مناطق غیر شهری و روستایی ایجاد شده‌اند، ولی زمانی که با تفحص و تعمق بیشتری به قضیه نگاه می‌کنیم و در می‌یابیم که در بسیاری موارد حتی صنایع بزرگی که در مناطق روستایی استقرار

یافته‌اند. هیچ ارتباطی با روستاها نداشته و فقط بعد سود به هزینه آن توجیه پذیر بوده است.

مثل پتروشیمی اراک که تنها تبعاتی که برای روستاها داشته تبعات منفی صنعت بوده است از قبیل دود، آلودگی، بیماری‌زایی و... که اینها همگی به کشاورزی منطقه نیز ضربه و صدمه وارد آورده است. نکته بسیار مهم دیگر این است که به عنوان مثال صنعت پتروشیمی ممکن است از جهت اشتغال قشر خاصی از روستاییان، به ظاهر مفید بوده باشد ولی از آنجایی که متناسب با جامعه روستایی نمی‌باشد در واقع یک به هم ریختگی و از هم پاشیدگی در بافت و نظام جامعه روستایی ایجاد می‌کند.

یکی از مصادیق مطلب فوق این است که شهرکی در کنار مجتمع صنعتی پتروشیمی ایجاد شده که خواسته یا ناخواسته جمعیت روستایی را جذب نموده و باعث مهاجرت بی‌رویه گردیده است و طبق اظهارات کارشناسی انجام شده حدوداً ۸۵ درصد امنیت غذایی و مواد غذایی کشور به روستاها و این جوامع به ظاهر خرد بستگی دارد چرا که در جامعه بین‌المللی و محدودیت‌های اقتصادی توجه به جایگاه جامعه روستایی حائز اهمیت فراوان است. حال با توضیحات داده شده و اطلاعات موجود صنایع روستایی که متشکل از چندین بخش اعم از صنایع غذایی، صنایع کانی غیر فلزی، صنایع فلزی، صنایع شیمیایی و سلولزی و صنایع نساجی می‌باشد در یک چهارچوب منطقی‌تر و فضای کارشناسی‌تری مورد توجه قرار خواهد گرفت.

نکته کلیدی این است که استعدادسنجی در دو بعد کلان مملکتی و خرد درون بخشی، معنی و هویت پیدا می‌نماید. به طور خلاصه استعدادسنجی در معنای مملکتی: یعنی بتوان اولویت مدل را در بین صنایع پنج‌گانه مشخص نموده که فی الواقع می‌توان اذعان داشت اولین اولویت صنایع روستایی تبدیلی - کوچک در بخش کشاورزی و غذایی هدف‌گیری خواهد شد (با توجه به شرایط خاص کشور). استعداد سنجی در سطح خرد درون بخشی: بدین معنا است که فرضاً بخش صنایع غذایی و کشاورزی خود دارای چندین رشته می‌باشد که با در نظر گرفتن نوع مواد اولیه موجود در روستاها، صناعی با تکنولوژی ساده‌ای را در آن مناطق روستایی مستقر نمود تا پروسه فراوری و تبدیلی به شکلی صورت پذیرد که به راحتی بتواند در بازارهای داخلی و حتی بین‌المللی عرضه شود. این عمل در اصل به ارتقای ارزش افزوده تولیدات خواهد انجامید.

ترسیم وضع مطلوب

در ادامه بحث استعداد سنجی، مقوله ترسیم وضع مطلوب مکمل خواهد بود. وضع مطلوب زمانی به تحقق خواهد پیوست که بانگاهی به وضع موجود، توانمندی‌ها و استعدادسنجی‌های مناطق روستایی، مشکلات فعلی، نقاط قوت و ضعف قوانین و مقررات موجود بتوان در امر اجرای حمایت‌ها و سیاست‌گذاری‌ها نهایتاً یک برنامه‌ریزی بنیادی در خصوص صنایع تبدیلی - کوچک (صنایع روستایی) را تصویر نماییم. که در سایه آن حتی المقدور فعالیت‌های (صنایع) متناسب با شرایط خاص کشوری و منطقه‌ای (روستاها) را با الگوی ویژه، استقرار داده، تا هدف تقویت، تثبیت و توسعه جوامع روستایی را تحت لوای برنامه سوم و چهارم توسعه احراز نموده و جامع عمل بپوشانیم.

در راستای ترسیم وضع مطلوب ضرورتاً اشاره می‌گردد که جوامع روستایی باید از یک محیط صرفاً طبیعی توأم با سنت‌گرایی‌های مرسوم گذشتگان به یک محیط پویا و همگام با دستاوردهای نوین و پیشرفت‌های به هنگام تحول یابد. لذا باید در جامعه روستایی براساس تابعیت‌های انسانی و طبیعی

(منطقه‌ای) تقسیم کار با ظرافت بیشتری صورت پذیرد و روستاها صرفاً به بخش کشاورزی محض آن هم به طریقه سنتی سوق نداشته باشد.

در این راستا جای آن دارد بستر ایجاد، توسعه و ترقی بخش‌های نوین اقتصادی در جامعه روستایی فراهم شود تا افزوده اقتصادی حاصل گشته و در پی آن جذب سرمایه امکان پذیر گردد. تحت این شرایط روستاها و جوامع روستایی از یک رشد و توسعه درون‌زا، خودجوشی و پایدار بهره‌مند می‌گردند و در واقع یکی از طرق ممکن برای نیل به هدف مطروحه، تجدید ساختار و ایجاد هسته‌های توانمند (صنعتی، خدماتی) در بطن و شالوده روستا خواهد بود. چرا که فعالیت‌های سنتی در روستاها به ویژه بخش کشاورزی، نمی‌تواند در ایجاد فرصت‌های شغلی جدید و کسب درآمد نقش چندانی داشته باشد، لذا تأمین اشتغال در مناطق روستایی، در واقع مستلزم ایجاد و توسعه بخش‌های صنعتی و خدماتی است.

بر اساس جمع‌بندی نتایج بررسی‌های انجام شده، اشتغال کشاورزی تا پایان قرن حاضر (میلادی) نهایتاً در حدود ۲/۵ میلیون نفر تثبیت شده. ولی اشتغال در فعالیت‌های صنعتی روستایی باید از ۱۰۵ میلیون نفر به حدود ۲/۵ میلیون نفر افزایش یابد.^۱ یعنی در خلال سال‌های باقی مانده باید ۱ میلیون شغل صنعتی در روستاها ایجاد شود که لازمه انجام این مهم (ایجاد مشاغل صنعتی و نیز خدماتی نوین) باید مراکز روستایی مکان‌یابی و تجهیز شوند.

بحث و نتیجه‌گیری، پیشنهادها و راه‌کارها

نقد و تحلیل صنایع روستایی

پس از یک بازنگری و بازبینی تقریباً همه جانبه و با استناد به اطلاعات و ارقام موجود در گزارشات مطالعاتی، تحقیقاتی و اجرایی در خصوص وضعیت موجود صنایع روستایی نتایجی به دست آمد که در ابتدا سعی خواهد شد به صورت نقدگونه فضای صنایع روستایی به لحاظ اهمیت آن و تأثیرات به سزایی که بر رشد و توسعه صنعتی کشور می‌گذارد پرداخته و آن را معرفی نماییم چرا که معنی تحلیل و نقد هر امری زمانی صورت کمال به خود می‌پذیرد که اهمیت آن موضوع در سطح کلان بر دولت و تأثیرات مثبت و منفی آن در نهایت بر جامعه به صورت یک ضرورت اجتناب‌ناپذیر هویدا گردد و سپس پیشنهادها و راه‌کارهایی ارائه خواهد شد.

اهمیت و تأثیر صنایع روستایی بر رشد و توسعه صنعتی کشور

تأثیر صنایع روستایی بر رشد و توسعه صنعتی معمولاً در کشورهای در حال توسعه، از دو دیدگاه قابل بررسی می‌باشد.

- اشتغال‌زایی

- متعادل کردن درآمد شهری و روستایی

اشتغال در روستا به دو بخش زراعی و غیرزراعی تفکیک می‌شود به طوری که اشتغال زراعی مربوط به بخش کشاورزی است و اشتغال غیرزراعی مربوط به مشاغل دیگر تولیدی، معدنی، خدماتی و...

به طوری که هر چند کشاورزی تداعی کننده درآمد و اشتغال‌زایی روستا می‌باشد، ولی روستاییان مقیم روستا به محصولات و خدمات غیرکشاورزی نیز نیاز مبرم خواهند داشت که در طول زمان و بعد مکان این

^۱ طرح ملی و منطقه‌ای ساماندهی فضای و مراکز روستایی - وزارت جهاد سازندگی. معاونت عمران و صنایع روستایی - دره گل بهسازی و مسکن روستایی

نکته ملموس است که بخش اعظمی از نیاز روستاییان به محصولات و خدمات غیرکشاورزی در خود روستاها ایجاد و تهیه می‌شود که در نتیجه این رفع مایحتاج خود سهمی در اشتغال‌زایی سکنه روستاها خواهد داشت. البته منظور آن دسته از محصولات تولیدی صنایع روستایی در شهرها عرضه و به فروش می‌رسند.

معمولاً آمار و اطلاعات و نشریات و کتب منتشره از بخش‌های توسعه روستایی، ترویج و مشارکت مردمی و سرشماری‌ها و غیره از وزارت خانه‌های ذی‌صلاح از جمله وزارت کشاورزی، وزارت جهادسازندگی، وزارت مسکن و شهرسازی و... گواه این مهم هستند که مهاجرت‌ها افزایش و اشتغال در بخش کشاورزی در روستا به حد اشباع رسیده است (به دلیل کمبود آب یا عدم وجود اراضی کشاورزی مازاد، افزایش جمعیت و پیشرفت تکنولوژی و...)

مع‌ذک بحث اشتغال‌زایی بخش غیرزراعی از این جهت اهمیت بیشتری پیدا می‌کند، چراکه می‌توان آن را جایگزین خوبی برای اشتغال روستایی دانست. اما با چه هدفی و از چه طریق؟

در راستای تحقق و رفع این معضل راه‌اندازی صنایع روستایی نه تنها مفیدتر و قابلیت گسترش بیشتری دارد، بلکه موجب عدم تمرکز صنعت در بعضی از نقاط کشور نیز می‌شود تا از این طریق جمعیت در یک نقطه تمرکز نیابد.

دقیقاً به همین خاطر است که گسترش صنایع روستایی، ضمن تمرکز زدایی صنعت و جلوگیری از مهاجرت روستاییان به شهر، سهم مهمی در بخش صنعت دارد.

مهم‌ترین زمینه رو به رشد در اشتغال روستایی به ویژه در سال‌های پس از انقلاب اسلامی، شاغل دولتی بوده است. در خلال ۴۰ ساله ۱۳۳۵ تا ۱۳۷۵ حدود ۶۵۴ هزار شغل خدماتی در نقاط روستایی به وجود آمده است. در حالی که اشتغال به فعالیت‌های کشاورزی آن‌هم به طریق سستی به دلیل محدودیت منابع آب و خاک در کشور و لزوم حفظ تعادل‌های زیست محیطی، رشد‌پذیری چندانی نداشته است و توسعه کشاورزی در آینده باید از طریق بهبودهای کیفی، پیشرفت و توسعه فن‌آوری، افزایش بهره‌وری و کاهش تدریجی نیاز به نیروی کار حاصل آید. بر این اساس کشاورزی نمی‌تواند رشد چندانی داشته باشد و در نهایت تا سال ۱۴۰۰ شمار شاغلان این بخش از ۲/۵ میلیون نفر تجاوز نخواهد کرد.

بی‌شک نگاه داشت جمعیت در روستا و تحول حیات روستاییان این مملکت در گروه توسعه و تحول و نیل به افزایش ارزش افزوده در بخش کشاورزی است. بنابراین در کنار ایجاد فرصت‌های شغلی از طریق بخش‌های دیگر اقتصادی (خدماتی، صنعتی) باید به رشد تولیدی این بخش توجهی ویژه شود.

پیشنهادهای راه‌کارها

- ۱- بحث تثبیت، تقویت و توسعه جوامع روستایی در فرهنگ عامه و خاصه رسوخ نماید و به عنوان یکی از اهداف اصلی، ضروری و زیربنایی مطرح گردد، چراکه روستاها هم مثل شهرها باید بالاخره توسعه پیدا نمایند، تقویت شوند و وضع موجود آنها باید تثبیت شوند که تقویت و توسعه مکمل تثبیت هستند.
- ۲- باید پراکنش و توزیع جغرافیایی واحدها و مراکز تولیدی صنایع روستایی براساس چارچوب خاصی طرح‌ریزی شوند فی‌الواقع عدم تمرکززدایی صنایع در چند نقطه خاص از کل کشور مدنظر قرار گیرد.
- ۳- تفکر توسعه پایدار در صنایع روستایی مورد عنایت قرار گیرد چراکه بیش توسعه محض داشتن در

- بخش صنایع روستایی حلال مشکلات فعلی و نیاز فردا نخواهد بود. بر این اساس ضروری است فعالیت‌های خدماتی به دنبال و مکمل بخش صنعت با تناسب لازم رشد یابد.
- ۴- صنایعی در روستاها استقرار یابند که:
- الف- با استعدادهای مناطق روستایی از هر لحاظ متناسب باشد.
- ب- و این صنایع در واقع مورد نیاز روستاها نیز باشد.
- یعنی استعداد و نیاز را به عنوان دو محور اساسی برای استقرار و جذب صنایع در مناطق روستایی در سرلوحه کارها و اتخاذ تصمیمات قرار دهیم.
- ۵- تخصیص بودجه و اعتبارات مشخصی برای دستگاه‌های متولی امر در صنایع روستایی در خصوص تحقیقات و مطالعه نیازها و استعدادسنجی صناعی که باید در مناطق روستایی مستقر گردند.
- ۶- آن بخش از صناعی که نقش پشتیبانی کننده را ایفا می نمایند و مورد نیاز روستاییان و بخش کشاورزی است، باید در روستاها و زندگی روستایی وارد و با آنها عجین گردد.
- ۷- معطوف داشتن توجه عامه و خاصه به امر تولید (در کنار تولیدات زراعی، دامی، باغی نیز تولیدات صنعتی مورد عنایت بیشتری قرار گیرند) تا امور عمرانی.
- ۸- پیش بینی و انجام یک سری تمهیدات برای جبران آسیب‌های احتمالی در بخش صناعی که در روستاها مستقر هستند.
- ۹- توجه و اولویت بیشتر به صنایع تبدیلی - کوچک به منظور فراوری بسته بندی و عرضه محصولات کشاورزی با عنایت به پتانسیل ها و دستورالعمل‌های بالقوه مناطق روستایی به لحاظ مواد اولیه، نیروی کارگری و...
- ۱۰- اعلام قطعی و صریح دستگاه متولی جامعه روستایی و تعیین شرح وظایف و حدود و ثغور اختیارات قانونی آن.
- ۱۱- همسو کردن دستگاه‌های نظریه پرداز و اثرگذار بر سیاست‌های صنایع روستایی.
- ۱۲- ارتقای فرهنگ شناخت و درک صنایع روستایی در سطح جامعه.
- ۱۳- شفاف کردن سهم بخش‌های خصوصی در صنایع روستایی.
- ۱۴- دولت خود را مکلف نماید تا حدودی گرایش‌های خود را به سمت صنایع کوچک و تبدیلی سوق دهد.
- ۱۵- مسئولیت پذیری بیشتر شرکت‌های خصوصی، تعاونی‌ها و بانک‌ها، مثل وظیفه‌مندی بانک‌ها علاوه بر تأمین اعتبارات، کمک به توسعه و تدوین پروژه‌ها و غیره.
- ۱۶- بهره‌وری بیشتر مناطق روستایی از مزایای توسعه صنعتی شدن.
- ۱۷- سوق دادن منابع مالی روستایی به سمت صنعتی شدن.
- ۱۸- سازماندهی تولید و بازاریابی.
- ۱۹- ایجاد یک سیاست مناسب برای پذیرش تکنولوژی.
- ۲۰- توجه کافی به مشارکت افراد ذی نفع در برنامه‌ریزی و اجرا.